

ANALIZA

O SERVISIMA I USLUGAMA KOJE NUDE INSTITUCIJE I NVO KANTONA SARAJEVO U SLUČAJEVIMA RODNO ZASNOVANOG NASILJA

Sarajevo, juni 2020.

Sadržaj

1. SAŽETAK	3
1.1. Svrha.....	3
1.2 Metodologija korištena prilikom izrade analize	4
2. UVOD	7
2.1 Uvid u primjenu međunarodnih standarda u oblasti usluga podrške za žene sa iskustvom nasilja/međunarodni standardi u zaštiti žrtava nasilja u porodici.....	8
2.2 Nacionalni pravni standardi u oblasti usluga prevencije, zaštite i podrške za žrtve nasilja u porodici.....	10
2.2.1 Bosna i Hercegovina	10
2.2.2 Federacija BiH	11
2.2.3. Kanton Sarajevo.....	13
3. PREGLED STANJA U KANTONU SARAJEVO U ODNOSU NA STANDARDE ISTANBULSKE KONVENCIJE.....	14
Član 7. - Sveobuhvatne i koordinirane politike.....	14
Član 9. - Nevladine organizacije i civilno društvo	16
Član 15. - Obuka stručnjaka	18
Član 20. - Opće usluge podrške.....	22
Član 22. - Specijalizirane usluge podrške	28
Član 23. - Sigurne kuće	30
Član 24. - SOS telefoni.....	34
Član 25. - Podrška za žrtve seksualnog nasilja.....	36
Član 57. - Pravna pomoć	36
4. PREPORUKE ZA USKLAĐIVANJE.....	38
5. Prilozi.....	43
prilog 1 --- Protokol o radu i saradnji Koordinacionog tijela na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo	43
prilog 2 --- Mapirane ustanove socijalne zaštite u okviru kojih žrtve nasilja u porodici u KS ostvaruju svoja prava	43
prilog 3 --- Pregled uporednih troškova kantonalne javne ustanove Dom za djecu bez roditeljskog stranja Bjelave i Sigurne kuće u Sarajevu koju vodi Fondacija lokalne demokartije	43
prilog 4 --- Primjeri dobre prakse evropskih zemalja.....	43

Izrazi koji su radi preglednosti dati u jednom gramatičkom rodu, bez diskriminacije se odnose i na muškarce i na žene.

1. SAŽETAK

1.1. Svrha

Izrada analize o servisima i uslugama koje nude institucije i NVO Kantona Sarajevo u slučajevima rodno zasnovanog nasilja je urađena za potrebe Udruženja/udruge „BH Novinari“ (BHN), a služiti će kao baza za kreiranje i sprovođenje medijske kampanje sa ciljem povećanja angažmana institucija Kantona Sarajevo u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja.

U Bosni i Hercegovina (BiH) usvojen je niz mjera za uspostavljanje zakonodavnog, institucionalnog i organizacionog okvira za prevenciju i borbu protiv rodno zasnovanog nasilja. Donesen je poseban zakonski i strateški okvir za prevenciju i suzbijanje posebno nasilja u porodici, kao i novi institucionalni i organizacioni aranžmani kojima se nastoji osigurati multidisciplinarni pristup zaštiti žrtava nasilja, te efikasno kažnjavanje počinitelja.

Međutim, i pored zakonskog i institucionalnog okvira koji je na snazi, žrtve nasilja u porodici se suočavaju s višestrukim međusobno uvjetovanim problemima i nije im obezbijeđen, ili je samo djelimično obezbijeđen, sistem podrške i zaštite, kao i dostupnost općih i specijaliziranih usluga i servisa kao što su: smještaj u sigurne kuće, mogućnost prijave nasilja, psihosocijalna podrška i tretman, usluge socijalne i zdravstvene zaštite, besplatna pravna pomoć, finansijska pomoć, stanovanje, obrazovanje, obuka i pomoć kod zapošljavanja, ekonomsko osnaživanje.

Ratifikacijom Konvencije o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Istanbulske konvencije¹, Bosna i Hercegovina se obavezala na poduzimanje zakonodavnih i drugih potrebnih mjera radi osiguranja pravnog, institucionalnog i organizacionog okvira za prevenciju i zaštitu od nasilja nad ženama, uključujući i nasilje u porodici, zaštitu žrtava nasilja, te kažnjavanje počinitelja nasilja.

Istanbulska konvencija je jedini međunarodni zakonski ugovor koji poziva na povećavanje zaštite i podrške ženama koje trpe nasilje, općeprihvaćena kao pravni instrument koji ima najširu primjenu, s ciljem sprječavanja i suzbijanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici kao oblika kršenja ljudskih prava.

Više je ključnih kriterija koje definira Konvencija, a koji se odnose na kvalitetu mjera zaštite i podrške žrtava od strane svih subjekata zaštite, a to su: 1. da su zasnovane na razumijevanju da nasilje nad ženama i nasilja u porodici iz rodne perspektive i da su usmjerene na ljudska prava i sigurnost žrtve; 2. da su zasnovane na integriranom pristupu koji uzima u obzir odnos između žrtava, počinitelja, djece i njihovog šireg društvenog okruženja; 3. da imaju za cilj izbjegavanje sekundarne viktimizacije; 4. da imaju za cilj osnaživanje i ekonomsku nezavisnost žena žrtava nasilja; 5. da odgovaraju na specifične potrebe ugroženih lica, uključujući i djecu žrtve, i da su im dostupne.

Dokument “Analiza o servisima i uslugama koje nude institucije i NVO Kantona Sarajevo u slučajevima rodno zasnovanog nasilja” se zasniva na analizi postojanja i dostupnosti sveobuhvatnih usluga i prava kojim se ostvaruje zaštita žrtava porodičnog nasilja, predviđena usvojenim međunarodnim dokumentima od strane Bosne i Hercegovine, nacionalnim, entitetskim i zakonskim propisima Kantona Sarajevo, uključujući i rad nevladinog sektora koji pruža specijalizirane usluge podrške.

¹ Tekst Istanbulske konvencije objavljen je u „Službenom glasniku Bosne i Hercegovine - Međunarodni ugovori“, br. 19/13.

Za potrebe ovog dokumenta, pojedini relevantni članovi Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja prema ženama i nasilja u porodici - Istanbulska konvencija, Član 7. Sveobuhvatne i koordinirane politike; Član 9. -Nevladine organizacije i civilno društvo; Član 15.- Obuka stručnjaka ; Član 18. - Opće obaveze; Član 20. - Opće usluge podrške; Član 22. - Specijalizirane usluge podrške; Član 23. - Sigurne kuće; Član 24. - SOS telefoni; Član 25. - Podrška za žrtve seksualnog nasilja; Član 57. - Pravna pomoć , su analizirani u cilju usklađivanja , ujednačavanja i uspostavljanja standarda u skladu sa istom, mapiranja postojećeg stanja uspostavljenih standarda i prakse za zaštitu i prevenciju nasilja u porodici u BiH, sa posebnim osvrtom na Kanton Sarajevo.

U smislu Konvencije definirano je:

“Nasilje nad ženama” smatra se kršenjem ljudskih prava i oblikom diskriminacije žena i označava sva djela rodno zasnovanog nasilja koja imaju za posljedicu ili će vjerojatno imati za posljedicu tjelesnu, seksualnu, psihičku ili ekonomsku štetu ili patnju žena, uključujući prijetnje takvim djelima, prisilu ili namjerno oduzimanje slobode, bilo da se pojavljuju u javnom ili privatnom životu.

“Nasilje u porodici” označava sva djela tjelesnog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja koja se događaju u porodici ili kućanstvu, ili između bivših ili sadašnjih bračnih drugova ili partnera, neovisno o tome dijeli li počinitelj ili je dijelio isto prebivalište sa žrtvom.

“Rodno utemeljeno nasilje nad ženama” označava nasilje usmjereno na ženu zbog toga što je žena ili koje nerazmjerno pogađa žene.

Mapiranje je obuhvatilo institucionalne mehanizme na nivou Kantona Sarajevo, u čijoj se nadležnosti nalazi zaštita i prevencija od nasilja u porodici, kao i nevladine organizacije koje se u svom djelokrugu rada bave ovim problemom.

1.2 Metodologija korištena prilikom izrade analize

Istraživačka faza

Bazirala se na analizi sadržaja međunarodnih dokumenta, zakona na nivou BiH, entitetskih i kantonalnih zakona, institucionalnih i drugih izvještaja, prikaz prednosti i nedostataka zakonodavnog okvira i lokalnih politika za zaštitu žena od nasilja u porodici, utvrđivanje stepena usklađenosti usluga podrške sa međunarodnim standardima i njihove dostupnosti ženama žrtvama nasilja, kao i uloge NVO sektora u zaštiti i prevenciji od rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini i u Kantonu Sarajevo. Obuhvatila je desk istraživanje postojećih i dostupnih zakona, institucionalnih i drugih izvještaja (od strane vladinih i NVO), kroz pregled objavljenih akata na web stranicama institucija, te kroz službene novine BiH, Federacije BiH, Kantona Sarajevo, u Bosni i Hercegovini, kao i na osnovu direktnih kontakata sa predstavnicima institucija.

Deskriptivna analiza

Kao sastavni dio komparativne analize, situaciona analiza koristi se metodom mapiranja rada i djelokruga rada nadležnih institucija, deskripcijom postojećeg stanja uspostavljenih standarda i prakse u Kantonu Sarajevo za zaštitu i prevenciju rodno zasnovanog nasilja - nasilja u porodici.

Relevantni članovi Konvencije Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja prema ženama i nasilja u porodici obuhvaćene analizom :

Član 7. Sveobuhvatne i koordinirane politike - zahtijeva se od država da izrade i implementiraju politike koje će sadržavati mnoštvo mjera koje trebaju poduzeti različiti akteri i tijela a koje, u cjelini, nude potpun odgovor na nasilje nad ženama i da se implementiraju putem efikasne međuresorne suradnje svih nadležnih tijela kao što su vladina tijela, nacionalni, regionalni i lokalni parlamenti i uprave, nacionalne institucije za ljudska prava i organizacije civilnog društva.

U Kantonu Sarajevo uspostavljena je međusobna suradnja i propisane procedure u postupanju svih institucija u pružanju pomoći žrtvama nasilja, (policija, zdravstveni radnici, socijalni radnici, obrazovne ustanove i sudstvo, nevladine organizacije), kroz formiranje Koordinacionog tijela za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo 2005. godine.

Koordinaciono tijelo u Kantonu Sarajevo predstavljalo je prvi uspostavljeni referalni mehanizam kao odgovor na nasilje u porodici na teritoriji cijele BiH. Kontinuirani rad ovog tijela ima ključnu ulogu u sadašnjem kvalitetnom uspostavljenom sistemu prevencije, zaštite i borbe protiv nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo.

Član 9. Nevladine organizacije i civilno društvo - kojim se od država članica zahtijeva da priznaju rad ovih organizacija, koristeći i priznavajući uspostavljene mehanizme i programe zaštite, koristeći njihovo stručno znanje i njihovo uključivanje kao partnera u međuresornu suradnju ili implementaciju sveobuhvatnih vladinih politika.

Analiza je pokazala da u Kantonu Sarajevo nema ujednačenog pristupa u suradnji sa nevladinim sektorom. Ova oblast zahtijeva dodatno uređenje kako bi se suradnja sa nevladinim organizacijama institucionalizirala, u cilju većeg učešća nevladinih organizacija u procesima kreiranja i primjene javnih politika, pružanja usluga u cilju prevencije i zaštite od nasilja u porodici.

Član 15. - Obuka stručnjaka kojim se od država traži da osiguraju odnosno ojačaju odgovarajuće obuke za nadležne stručnjake koji se bave žrtvama odnosno učiniocima svih djela nasilja uključujući obuku o koordiniranoj suradnji više organa.

Obaveza odgovarajućeg usavršavanja stručnih osoba u oblasti definiranoj stavom 1. člana 15. Konvencije, inkorporirana je u relevantno zakonodavstvo BiH, pa tako i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH. Analiza je pokazala da postoje obuke u većem broju institucija i nadležnih službi, kao i da se nevladine organizacije pojavljuju kao pružaoci obuka. Identificiran je problem nepostojanja jedinstvene metodologije u pristupu obukama, kao i nepostojanje kvalitetnih evidencija o izvršenim obukama.

Član 20. Opće usluge podrške - zahtijeva se od država da preduzmu neophodne zakonodavne odnosno druge mjere, kako bi osigurale da žrtve imaju pristup uslugama koje omogućavaju njihov oporavak od nasilja i odnose se na pomoć koju nude javne institucije.

Ovim članom Istanbulske konvencije zahtijeva se od države da usluge stambenog zbrinjavanja, zapošljavanja ili službi za zapošljavanje, javnog obrazovanja i usluga usavršavanja, usluge psihološkog i pravnog savjetovanja, finansijske podrške, kada je to

potrebno, odgovore na specifične potrebe žrtava. Žrtvama se treba osigurati pristup takvim uslugama, te im pružiti podršku i na njihove potrebe dostojno odgovoriti. Kako zdravstvene i socijalne službe najčešće prve stupaju u kontakt sa žrtvama, od države se zahtijeva da ove službe raspolazu adekvatnim resursima kako bi adresirale dugoročne potrebe žrtava.

Analizom je utvrđeno da na Kantonu Sarajevu postoji pristup ovakvim uslugama, ali da nema dovoljno adekvatnih resursa za efikasniji i kvalitetniji rad pružatelja usluga, te je generalno neophodno dodatno poboljšanje u pristupu i pružanju ovih usluga od strane nadležnih službi, kako bi se obezbijedili neophodni uvjeti za obavljanje specifičnih dužnosti zaštite i podrške žrtvama nasilja i uskladile sa zahtjevima Istanbulske konvencije.

Član 22. Specijalizirane usluge podrške - cilj je da se osigura osnaživanje žrtava kroz optimalnu podršku i pomoć namijenjenu njihovim specifičnim potrebama. Specijalizirane usluge podrške za žene i djecu žrtve nasilja obuhvataju obezbjeđivanje skloništa i sigurnog smještaja, trenutnu ljekarsku pomoć, prikupljanje forenzičkih medicinskih dokaza u slučajevima silovanja i seksualnog zlostavljanja, kratkoročno i dugoročno psihološko savjetovanje, pravno savjetovanje, zastupanje i terenske aktivnosti, SOS telefonske linije. U skladu sa ovim članom, obaveza je države da omogući odnosno osigura specijalizirane usluge podrške za sve žene žrtve nasilja i njihovu djecu.

Najveći dio specijalizirane podrške ostvaruje se kroz aktivnosti i usluge podrške koje pružaju ženske nevladine organizacije.

U Kantonu Sarajevu specijalizirane usluge podrške za žene i djecu žrtve nasilja u porodici pružaju se od strane vladinih institucija i službi (hitne medicinske pomoći, prikupljanje forenzičkih medicinskih dokaza u slučajevima silovanja i seksualnog zlostavljanja, kratkoročno i dugoročno psihološko savjetovanje), a pojedine usluge od nevladinih organizacija (usluge smještaja žrtava u sklonište, vođenje telefonske linije za pomoć žrtvama). Neke usluge, poput besplatne pravne pomoći/pravnog savjetovišta, pružaju i vladine i NVO.

Iako su osigurane sve specijalizirane usluge podrške u Kantonu Sarajevu, neophodno je uložiti dodatne institucionalne napore kako bi se zadovoljili propisani standardi Konvencije. Sve mjere zaštite i podrške žrtvama trebaju biti zasnovane na razumijevanju rodno-zasnovanog nasilja iz rodne perspektive, a da pritom budu fokusirane na ljudska prava i bezbjednost žrtve.

Kao rezultat provedene komparativne analize zakonodavnog okvira i praksi postojećeg stanja u oblasti standarda zaštite i prevencije od nasilja u porodici, kreirane su preporuke za odgovarajući zakonodavni i institucionalni odgovor od strane nadležnih institucija u Kantonu Sarajevu, a koji bi omogućio ispunjenje obavezujućih standarda, propisanih Istanbulskom konvencijom.

Ujedno su analizirane i dobre prakse evropskih zemalja (Finska, Hrvatska, Austrija) *koje su date u Prilogu br.4.*

2. UVOD

Nasilje u porodici i nasilje prema ženama predstavlja globalni problem i kršenje osnovnih ljudskih prava. Žene, u svim dijelovima svijeta, izložene su različitim oblicima nasilja (fizičkog, psihološkog, seksualnog iskorištavanja, silovanja, ekonomskog nasilja). Nasilje prema ženama se pojavljuje u različitim vrstama partnerskih odnosa, a najraširenije je u porodici i porodičnim zajednicama.

Svjetska zdravstvena organizacija je objavila podatke da je jedna od tri žene (35%) širom svijeta doživjela neki oblik nasilja u partnerskom ili vanpartnerskom odnosu. Većina počinitelja nasilja su intimni partneri. Čak 38% ubistava žena na globalnom nivou je počinjeno od strane muškog intimnog partnera.

Danas još uvijek postoje osobe koje vjeruju da žene nisu i ne trebaju biti ravnopravne sa muškarcima, da jedan partner ima pravo da kontrolira drugog, što je često pozadina nasilja prema ženama i nasilja u porodici.²

U Bosni i Hercegovini veliki broj žena suočava se sa problemom nasilja u porodici, prije svega zbog još uvijek prisutnih patrijarhalnih obrazaca i neadekvatnog i nedovoljnog odgovora društvene zajednice i nadležnih institucija na ovaj problem. Egzaktno broj žrtva nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini nije moguće utvrditi zbog nepostojanja jedinstvenih statistika na nivou države.

Složeno uređenje države, brojni zakoni i podzakonski akti, javne politike, neusklađenost normativnog i institucionalnog okvira sa obavezujućim međunarodnim standardima, nepostojanje kontinuirane i efikasne suradnje i koordinacije vladinih institucija na svim nivoima, te nedovoljna informiranost samih žrtva o pravima i servisima koji su im dostupni, direktno onemogućava jednak status, pravo na zaštitu i pristup pravdi ženama koje su preživjele nasilje. Navedeno ima za posljedicu različite prakse koje rezultiraju nejednakosti u ostvarivanju prava na zaštitu, ali i u dostupnosti pomoći i podrške za žrtve rodno zasnovanog i nasilja u porodici.

Sve navedeno rezultira da je rasprostranjenost nasilja nad ženama i u porodici i dalje velika, što su pokazale i relevantne analize i istraživanja.

Do sada su urađena dva velika istraživanja na nivou BiH, koja daju podatke o rasprostranjenosti nasilja.

Prva studija je, koja je imala za cilj da ustanovi rasprostranjenost različitih formi nasilja nad ženama u porodici ali i van porodice, te da na taj način omogući identificiranje najvažnijih karakteristika različitih oblika nasilja nad ženama, ustanovi ključne faktore njegovog ispoljavanja i ispita posljedice i iskustva žena u obraćanju institucijama i organizacijama za podršku, u Bosni i Hercegovini objavljena 2013. godine pod nazivom „Studija o rasprostranjenosti nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini“³, na uzorku od 3.300 domaćinstava i punoljetnih žena u BiH. Studiju su proveli Agencija za ravnopravnost spolova

² <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>

³ Rasprostranjenost i karakteristike nasilja nad ženama u Bosni i Hercegovini, Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, juni 2013. godine, dostupno na: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/studija_prevalenca.pdf

BiH i entitetski gender centri u suradnji sa statističkim institucijama, a uz podršku UNFPA i UN Women.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je više od polovine žena iz uzorka (47,2% u BiH, 47,2% u FBiH i 47,3% u RS) doživjelo bar neki oblik nasilja nakon što je navršilo 15 godina. Tokom 12 mjeseci koji su prethodili istraživanju, 11,9% žena doživjelo je neki oblik nasilja (12,7% u FBiH i 10,6% u RS). Počinioci nasilja su u najvećem broju slučajeva sadašnji ili bivši partneri u 71,5% slučajeva.

OSCE je u proljeće/ljeto 2018. godine proveo Studiju o dobrobiti i sigurnosti žena u BiH.⁴ Istraživanje je dalo sveobuhvatan pregled problema vezanih za nasilje nad ženama i nasilje u situacijama sukoba. Istraživanje je provedeno na osnovu reprezentativnog uzorka od 2.321 žene u dobi između 18 i 74 godine koje žive na prostoru Bosne i Hercegovine.

Prema Studiji o dobrobiti i sigurnosti žena u BiH provedenoj 2018. godine, skoro svaka treća žena (38%) je izjavila da je iskusila psihičko, fizičko ili seksualno nasilje od petnaeste godine života od strane partnera ili nepartnera.

U Studiji se takođe navodi da je registrirana nedovoljno razvijena svijest žena o tome koja iskustva predstavljaju različite forme nasilja i potom prepoznavanje da su takvom nasilju uopće izložene. Veliki broj žena koje su tokom istraživanja izvijestile o različitim pojedinačnim manifestacijama nasilja, uprkos tome, ne percipiraju sebe kao žrtve nasilja.

Tako 58,4% žena koje su bile izložene fizičkom nasilju tokom posljednjih godinu dana tvrde da nisu žrtve fizičkog nasilja. Još manji udio žena prepoznaje svoju izloženost psihičkom, ekonomskom i seksualnom nasilju. Mali broj žena koje su imale ili imaju iskustvo nasilja preduzimaju korake da iz takve situacije izađu. Oko 17% žena izloženih nasilju pokušalo je rješenje potražiti u vidu rastave, razvoda, napuštanja domaćinstva, a tek oko 4% kroz pokušaje savjetovanja.

Porodica je mjesto gdje bi svi njeni članovi trebali biti sigurni i koja predstavlja osnov za razvoj kvalitetnog i prosperitetnog društva. Nažalost, često je sama porodica mjesto gdje se žene i djeca suočavaju s najvećim strahovima, nasiljem, opasnosti za sam život.

Obaveza društva i nadležnih institucija, preuzetih iz međunarodnih dokumenta i normiranih različitim nacionalnim, entitetskim i lokalnim zakonskim okvirima, je da preuzmu odgovarajuće zakonske i institucionalne aktivnosti, da preveniraju sve vidove nasilja prema ženama, uključujući i nasilje u porodici, procesuiraju ih, a da žrtvama pruži maksimalnu podršku i zaštitu, razumijevajući težinu i negativne posljedice nasilja u porodici za samo društvo i njegov kvalitetan napredak.

2.1 Uvid u primjenu međunarodnih standarda u oblasti usluga podrške za žene sa iskustvom nasilja/međunarodni standardi u zaštiti žrtava nasilja u porodici

⁴ <https://www.osce.org/bs/secretariat/439070?download=true>

Bosna i Hercegovina je potpisnica i obavezala se na poštovanje niza međunarodnih i regionalnih dokumenata iz oblasti ljudskih prava, pa tako i onih koji propisuju prevenciju i zaštitu žena od svih vrsta rodno zasnovanog nasilja, uključujući i nasilje u porodici.⁵

Bosna i Hercegovina je ratificirala Konvenciju o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (često nazvana Istanbulska konvencija, u daljem tekstu: Konvencija) 07.11. 2013. godine, uz prateći Eksplanatorni memorandum, čime su njene odredbe postale obavezujuće.

Istanbulska konvencija je prvi i jedini regionalni evropski pravno obavezujući instrument koji sadrži sveobuhvatan niz mjera prevencije i borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Svojim odredbama reafirmira odluke Evropskog suda za ljudska prava i Komiteta CEDAW, inkorporira preporuke Savjeta Evrope⁶ o mjerama zaštite žena od nasilja, posebno od porodičnog nasilja kao najzastupljenijeg oblika rodno zasnovanog nasilja.

Konvencija propisuje da je nasilje prema ženama kršenje osnovnih ljudskih prava i oblik diskriminacije žena, i daje cjelokupan pregled zakonskih i drugih mjera koje države članice trebaju preduzeti u cilju potpune i efikasne zaštite žrtava svih oblika nasilja prema ženama, uključujući i nasilje u porodici, u cilju postizanja nulte tolerancije na nasilje prema ženama i da doprinesu zaustavljanju nasilja. Prema odredbama Konvencije „žrtve porodičnog nasilja trebaju imati ista zakonska prava i mogućnosti na cijeloj teritoriji države, kao i pravo na pristup uslugama koje omogućavaju njihov oporavak od nasilja“.

Uspostavlja jasne standarde u oblastima zakonodavstva, prevencije, obuhvatnih mjera pravne i institucionalne zaštite i podrške žrtvama (uključujući uspostavljanje i održiv razvoj općih i specijaliziranih usluga žrtvama), zatim efikasnog procesuiranja i kažnjavanja počinitelja, ali i programa tretmana za njih.

Priznaje i reafirmira dostignuća nevladinog sektora, a ženske NVO preporučuje kao ključne aktere u pružanju specijaliziranih usluga podrške i nezaobilazne partnere u prevenciji, koordiniranim akcijama zaštite i drugim glavnim oblastima borbe protiv nasilja nad ženama.

Potreba žena žrtava rodno zasnovanog nasilja je da imaju ista zakonska prava i mogućnosti na cijeloj teritoriji države, kao i pravo na pristup uslugama koje omogućavaju njihov oporavak od nasilja. Rad NVO koje pružaju usluge specijaliziranih službi podrške trebaju dobiti priznanje, i što je još bitnije, podršku⁷. Države članice treba da obezbijede odgovarajuća finansijska sredstva za rad koji obavljaju nevladine organizacije i organizacije civilnog društva u sprovođenju onih mjera na sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama, koje su predviđene u Istanbulskoj konvenciji.

⁵ Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), Pekinška deklaracija i Platforma za akciju, Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije nad ženama, Evropska konvencija o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.

⁶ Preporuka Rec Savjet Evrope 2002/056 o nasilju prema ženama i djevojkama i borbi protiv svih oblika diskriminacije (EU Guidelines on violence against women and girls and combating all forms of discrimination against them).

2.2 Nacionalni pravni standardi u oblasti usluga prevencije, zaštite i podrške za žrtve nasilja u porodici

Položaj žrtava nasilja u porodici određen je prije svega definicijom njihovog statusa propisanih nacionalnim propisima kao što su - Zakon o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine, entitetskim - Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine i kantonalnim - Zakoni o socijalnoj zaštiti, kao i podzakonskim aktima.

Navedeni propisi predstavljaju pravni okvir kojim se definiraju prava i obaveze države u cilju prevencije od nasilja i zaštite žrtava nasilja u porodici, a zatim prava žrtava i obaveze građana i subjekata zaštite.

2.2.1 Bosna i Hercegovina

Ustavi BiH, RS i FBiH garantiraju zabranu diskriminacije na osnovu spola, između ostalih osnova, kao preduvjet za prevenciju nasilja nad ženama i nasilja u porodici na nivou jednog od ključnih uzroka i posljedica ovih vrsta nasilja. Pored toga, BiH, RS i FBiH su usvojili niz zakonskih akata koji zabranjuju diskriminaciju na osnovu spola, inkriminiraju različite oblike nasilja nad ženama i nasilja u porodici, te posebno propisuju zaštitu od diskriminacije i nasilja u porodici.

U ovom smislu je naročito važno uzeti u obzir **Zakon o ravnopravnosti spolova BiH**⁸ koji zabranjuje diskriminaciju na osnovu spola i spolne orijentacije u svim sferama života, te daje definiciju diskriminacije na osnovu spola kao "svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe ili grupe osoba, zasnovano na spolu, zbog kojeg se osobama ili grupi osoba otežava ili negira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ili sloboda."

Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini (član 6) utvrđeno je da je nasilje po osnovu spola zabranjeno. Prema ovom zakonu, nasilje po osnovu spola je svako djelovanje kojim se nanosi ili može biti nanesena fizička, psihička, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koje sputava lice ili grupu lica da uživa u svojim ljudskim pravima i slobodama u javnoj i privatnoj sferi života. Nasilje po osnovu spola uključuje, ali se ne ograničava, na: nasilje koje se dešava u porodici ili domaćinstvu; nasilje koje se dešava u široj zajednici; nasilje koje počinu ili toleriraju organi vlasti i drugi ovlašćeni organi i pojedinci; nasilje po osnovu spola u slučaju oružanih sukoba. Nadležne vlasti obavezne su da preduzmu odgovarajuće mjere radi eliminacije i sprječavanja nasilja na osnovu spola u javnoj i privatnoj sferi života, te da obezbijede instrumente pružanja zaštite, pomoći i naknade žrtvama. Također, nadležne vlasti obavezne su da preduzmu odgovarajuće mjere, uključujući a ne ograničavajući se na oblast obrazovanja radi eliminacije predrasuda, običaja i svih drugih praksi zasnovanih na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kojeg spola, kao i na stereotipnim ulogama lica muškog i ženskog spola. Ovo uključuje, ali nije ograničeno na edukaciju i podizanje svijesti među državnim službenicima u javnosti i na druge načine. Također, članom 5. stav 2. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, zabranjeno je seksualno uznemiravanje, koje je definirano kao svaki neželjeni oblik verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo lica ili grupe lica, ili kojim se postiže takav učinak, naročito kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

⁸ „Zakon o ravnopravnosti spolova BiH“ - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“, br. 32/10).

2.2.2 Federacija BiH

Porodični zakon FBiH⁹ zabranjuje nasilje u porodici.

Krivični zakon FBiH¹⁰ inkrimira nasilje u porodici i daju osnovu i za procesuiranje počinitelja i zaštitu oštećenih, u smislu nasilja na osnovu spola. Radnje nasilja prema članu porodice su inkriminirane, i kao takve zakonom kažnjive.

Sistem krivičnog gonjenja formalno je uspostavljen, osigurano je krivično gonjenje počinitelja krivičnog djela „nasilje u porodici“, te je zakonom propisana sankcija za počinjenje istog.

Krivični sistem predstavlja i preventivni sistem koji djeluje na počinitelja ali i na društvo. Također, procesuiranjem počinitelja žrtve ostvaruju satisfakciju zbog kažnjavanja počinitelja, ali dobijaju i osnov za potraživanje imovinsko pravnog zahtjeva kao vida reparacije.

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Federacije BiH¹¹ u članu 2. sadrži definiciju izraza „žrtva“ prema kojoj je žrtva nasilja svaka članica porodice koja je izložena radnjama nasilja u porodici koje su sadržane u predmetnom zakonu. Također, zakon definira pojam porodice, odnosno nabraja lica koja čine porodicu, te mogu biti žrtve nasilja u porodici. Zakon propisuje uloge i odgovornosti svih subjekata koji su u funkciji zaštite od nasilja u porodici, definira mjere i mehanizme zaštite u slučajevima nasilja u porodici, te je obezbijedena mogućnost osiguranja zaštite osobe izložene nasilju u vidu privremenog smještaja u sigurne kuće. Normirano je i osiguravanje zaštite žrtvama nasilja u porodici, koje se štite zaštitnim mjerama.

Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH,¹² članom 3. stav 1. utvrđuje da svaka osoba ima pravo na zdravstvenu zaštitu i na mogućnost ostvarivanja najvišeg nivoa zdravlja u skladu sa ovim zakonom i Zakonom o zdravstvenom osiguranju, kao i propisima donesenim u skladu sa ovim zakonima. Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH određuje: „da se pod jednakim uvjetima na nivou Federacije BiH ostvaruje zdravstvena zaštita stanovništva i grupacija koje su izložene povećanom riziku i socijalnom ugroženom stanovništvu“ (član 12.).

Tako se pod ovom vidom zdravstvene zaštite navodi i „**zdravstvena zaštita žrtava nasilja u zajednici koje nisu zdravstveno osigurane po nekom drugom osnovu**, suglasno propisima koji uređuju status žrtava nasilja u zajednici

Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata¹³ posebnu pažnju posvećuje preventivnom djelovanju i pravovremenim informacijama, gdje se propisuje da pacijent ima

⁹ „Porodični zakon FBiH“ („Službene novine FBiH“, br. 35/05, 41/05.

¹⁰ „Krivični zakon FBiH“ („Krivični zakon FBiH“, „Službene novine FBiH“, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10 i 42/11).

¹¹ „Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH“ („Službene novine FBiH“, br. 28/13).

¹² „Službene novine Federacije BiH“, br. 46/10 i 75/13.

¹³ „Službene novine Federacije BiH“, broj 40/10.

pravo na preventivne mjere i informacije koje su potrebne za očuvanje zdravlja i sticanje zdravih životnih navika, kao i informacije o rizičnom ponašanju i štetnim faktorima životne i radne okoline, koji mogu imati negativne posljedice po zdravlje (član 40. stav 1.).

Pacijent koji je žrtva nasilja u porodici ili je pacijent djeteta koje je žrtva nasilja, suglasno propisima o zaštiti od nasilja u porodici, ostvaruje pravo na preventivne mjere i informacije s ciljem očuvanja fizičkog i psihičkog zdravlja, suglasno posebnim propisima iz ove oblasti (član 40. stav 6.).¹⁴

Zakon o liječništvu¹⁵, član 35. ovog Zakona propisuje da je doktor medicine dužan, prilikom pregleda i pružanja liječničke djelatnosti, pri sumnji na zapuštanje i zlostavljanje djece i maloljetnika, odnosno na nasilje u porodici, upozoriti odgovorne organe, obazrivo čuvajući privatnost i interes djeteta, odnosno žrtve nasilja u porodici, te djelovati u najboljem interesu djeteta, odnosno žrtve nasilja u porodici. Osim toga, suglasno članu 43. doktor medicine je obavezan podnijeti prijavu policiji ili drugom nadležnom državnom organu kada tokom obavljanja liječničke djelatnosti posumnja da je smrt ili tjelesna ozljeda pacijenta nastala nasilnim putem, u skladu sa odredbama propisa o krivičnom postupku. Doktor medicine je prijavu iz stava 1. ovog člana obavezan podnijeti i kada posumnja da je djetetu, maloljetnoj, odnosno nemoćnoj osobi zdravstveno stanje ugroženo zbog grubog zanemarivanja funkcija zbrinjavanja, odnosno zapuštanja i zlostavljanja od osobe koja je dužna da se stara o njoj, kao i kada postoje znakovi bilo kojeg vida zlostavljanja od člana porodice ili druge osobe.

Podzakonski akti

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici FBiH propisane su mjere kojim se, između ostalog, štite žrtve i spriječava nasilje, te su od strane nadležnih ministarstava doneseni odgovarajući podzakonski akti -Pravilnici

Pravilnik o načinu provođenja zaštitnih mjera za počiniocce nasilja u porodici koje su u nadležnosti policije¹⁶ - kojim se uređuju se način i postupak provedbe zaštitnih mjera za počiniocce nasilja u porodici i to: udaljenje iz stana, kuće ili nekog drugog stambenog prostora i zabrana vraćanja u stan, kuću ili neki drugi stambeni prostor, zabrana približavanja žrtvi nasilja u porodici i zabrana uznemiravanja ili uhođenja lica izloženog nasilju, način zbrinjavanja žrtve u sigurnu kuću.

Pravilnikom o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana¹⁷ - mjera se može izreći nasilnoj osobi radi otklanjanja uzroka njenog nasilničkog ponašanja ili ako postoji opasnost da ta osoba nasilje ponovi.

¹⁴ Priručnik o tretmanu žrtava nasilja u porodici zdravstvenim ustanovama u Kantonu Sarajevo, izdanje FLD 2019.

¹⁵ „Službene novine Federacije BiH“, br. 56/13.

¹⁶ „Službene novine Federacije BiH“, br.19 /14

¹⁷ „Službene novine Federacije BiH“, br. 63/17.

Pravilnik o načinu i mjestu provedbe zaštitne mjere obaveznog liječenja od ovisnosti od alkohola, opojnih droga ili drugih psihotropnih supstanci počinitelja nasilja u porodici¹⁸ mjera se izriče da se njenom primjenom zaustavi i spriječi nasilje u porodici.

2.2.3. Kanton Sarajevo

Oblast socijalne zaštite u Bosni i Hercegovini je regulirana zakonima na entitetskom i kantonalnom nivou.

Kanton Sarajevo predstavlja prvu lokalnu zajednicu u BiH koja je kao korisnike u zakonu definirala osobe izložene zlostavljanju i nasilju u porodici još 2002. godine¹⁹, te im na taj način omogućila uživanje prava i usluga definiranim samim zakonom.

U skladu sa potrebama korisnika socijalne zaštite, Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom, imao je nekoliko izmjena i dopuna a Vlada Kantona Sarajevo je donijela i niz podzakonskih akata (uredbi i zaključaka) kojim je dodatno regulirala određene oblasti socijalne zaštite.

Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći Kantona Sarajevo²⁰ predviđeno je da pravo na besplatnu pravnu pomoć imaju žrtve nasilja u porodici ili nasilja na osnovu spola, a koja se ostvaruje od strane Zavoda za besplatnu pravnu pomoć Kantona Sarajevo koji se finansira iz budžeta Kantona Sarajevo.

¹⁸ „Službene novine Federacije BiH“, br. 99/15.

¹⁹ Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom ("Službene novine Kantona Sarajevo", br. 16/02).

²⁰ "Službene novine Kantona Sarajevo" br. 30/11.

3. PREGLED STANJA U KANTONU SARAJEVO U ODNOSU NA STANDARDE ISTANBULSKE KONVENCIJE

Član 7. - Sveobuhvatne i koordinirane politike

1. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere za usvajanje i primjenu djelotvornih, sveobuhvatnih i koordiniranih državnih politika koje obuhvataju sve relevantne mjere za sprječavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom i nude holistički odgovor na nasilje nad ženama.

2. Članice će osigurati da politike koje se navode u stavu 1. stave prava žrtve u središte svih mjera i da se primjenjuju kroz djelotvornu suradnju svih nadležnih organa, institucija i organizacija.

3. Mjere koje se preduzimaju u skladu s ovim članom uključit će, prema potrebi, sve nadležne aktere kao što su državni organi, nacionalne, regionalne i lokalne skupštine i uprave, državne institucije za zaštitu ljudskih prava i organizacije civilnog društva.

Ovim članom zahtijeva se od država da izrade i implementiraju politike koje će sadržavati mnoštvo mjera koje trebaju poduzeti različiti akteri i tijela a koje, u cjelini, nude potpun odgovor na nasilje nad ženama. Ova obaveza dalje se razvija u stavu 2. koji zahtijeva da se osigura da se usvojene politike implementiraju putem efikasne međuresorne suradnje svih nadležnih tijela kao što su vladina tijela, nacionalni, regionalni i lokalni parlamenti i uprave, nacionalne institucije za ljudska prava i organizacije civilnog društva.

Ova vrsta suradnje ne smije se oslanjati na pojedince uvjereni u korist podjele informacija, nego zahtijeva smjernice i protokole koje moraju slijediti sva tijela, kao i dostatno usavršavanje stručnjaka o njihovoj upotrebi i koristima.

Pregled stanja u Kantonu Sarajevo

U cilju sistemskog rješavanja problema nasilja u porodici, a u skladu sa situacijom i informacijama sa terena, uočena je potreba za uspostavljenjem harmoniziranog i strateškog pristupa prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici.

Uspostavljanje međusobne suradnje i propisivanje procedura u postupanju svih institucija u pružanju pomoći žrtvama nasilja, (policija, zdravstveni radnici, socijalni radnici, obrazovne ustanove i sudstvo, nevladine organizacije) smatra se garancijom adekvatnije zaštite svake žrtve nasilja u porodici.

Iz tih je razloga 2005. godine, na inicijativu Fondacije lokalne demokratije, formirano je Koordinaciono tijelo za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo (u daljem tekstu Koordinaciono tijelo), od predstavnika vladinog i nevladinog sektora koje kroz multidisciplinarni pristup, baziran na međusobnoj suradnji, sistemski djeluju u ovoj oblasti na nivou Kantona Sarajevo. Kontinuirani rad ovog tijela ima ključnu ulogu u sadašnjem uspostavljenom sistemu prevencije, zaštite i borbe protiv nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo.

Neophodno je napomenuti da protokoli o suradnji predstavljaju zakonsku obavezu predviđenu Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici FBiH²¹, čime se zdravstveni i socijalni radnici, nastavnici, vaspitači, medicinske, obrazovne i druge ustanove i organi, kao i nevladine organizacije, obavezuju za područje jedne ili više općina potpisati protokol o suradnji kojim će se utvrditi međusobna prava i obaveze u postupku prijavljivanja slučajeva nasilja u porodici, pružanja zaštite žrtvama nasilja u porodici, kao i u radu s nasilnim osobama.

Formirano Koordinaciono tijelo bilo je sačinjeno od predstavnika: 1. Ministarstva pravde i uprave Kantona Sarajevo; 2. Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo; 3. Ministarstva zdravstva Kantona Sarajevo; 4. Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo; 5. Udruženja/udruge "BH Novinari"; 6. NVO - Fondacije lokalne demokratije. Usvojen je i potpisan Protokol o radu i suradnji na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici (od ministarstava/organizacija čiji predstavnici čine članove Koordinacionog tijela), kao i Program rada na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici za 2005-2006. godinu. Radu Koordinacionog tijela priključilo se i Ministarstvo obrazovanja Kantona Sarajevo 2007. godine.

Uspostavljanjem Koordinacionog tijela u Kantonu Sarajevo, prvi put su se udružili predstavnici vladinih i nevladinih organizacija u jedinstveno institucionalno tijelo čiji je zajednički cilj prevencija, borba i zaštita od nasilja u porodici. Koordinaciono tijelo u Kantonu Sarajevo predstavljalo je prvi referalni mehanizam kao odgovor na nasilje u porodici na teritoriji cijele BiH.

Cilj formiranja Koordinacionog tijela je bio da na nivou Kantona Sarajevo predstavnici vladinog i nevladinog sektora zajednički i sistemski djeluju u sljedećim oblastima:

- Podizanje svijesti i senzibilizacija šire društvene zajednice o prisutnosti nasilja u porodici;
- Povećanje stepena informiranosti o mogućnostima prevencije i zaštite;
- Djelotvornija pomoć i zaštita osoba izloženih zlostavljanju i nasilju u porodici;
- Institucionalni i svestrani tretman nasilnika;
- Usavršavanje stručnjaka čiji djelokrug rada obuhvata prevenciju, edukaciju, senzibilizaciju, zaštitu i sveobuhvatnu pomoć osobama izloženim zlostavljanju i nasilju u porodici.

U skladu sa zakonskom obavezom predviđenom Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine 22 izmijenjenim i novim zakonskim rješenjima Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo-Prečišćen tekst, te podzakonskih akata kojima su bliže uređena neka od prava građana, a koja se odnose i na žrtve nasilja, dana 01.06.2018. godine, ponovo na inicijativu Fondacije lokalne demokratije, potpisan je novi Protokol o radu i suradnji Koordinacionog tijela na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo. Razlog donošenja novog protokola bila je potreba usklađivanja rada sa gore navedenim zakonskim propisima uz osiguranje novih standarda rada i postupanja u skladu sa stečenom praksom i novim teorijskim iskustvima, te je prethodni protokol prestao da važi. Protokol je objavljen u Službenim novinama Kantona Sarajevo. Ujedno su imanovani i novi članovi Koordinacionog tijela na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo, predstavnici ministarstava potpisnika protokola i nevladinih organizacija.

²¹ Član 39. Zakon o zaštiti od nasilja u porodici („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 20/13).

²² „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 20/13

Potpisnici novog protokola su 1. Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice Kantona Sarajevo; 2. Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo; 3. Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo - Uprava policije – Sektor kriminalističke policije; 4. Ministarstvo zdravstva Kantona Sarajevo; 5. Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo; 6. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo; 7. Kantonalno tužilaštvo Kantona Sarajevo; 8. Nevladina organizacija - Fondacija lokalne demokratije; 9. Koordinacioni odbor udruženja osoba sa invaliditetom u Kantonu Sarajevo.

Imenovanjem predstavnika Koordinacionog odbora udruženja osoba sa invaliditetom u Kantonu Sarajevo obezbijeđeno je punopravno članstvo predstavnika/ca osoba sa invaliditetom u postojeće Koordinaciono tijelo za prevenciju i zaštitu od nasilja u porodici Vlade Kantona Sarajevo. Na ovaj način Kanton Sarajevo je ponovo postao prva lokalna zajednica koja je obezbijedila mogućnost djelotvorne prevencije i zaštite od nasilja u porodici osoba sa invaliditetom - žrtava nasilja u porodici, kao jedne od naročito marginaliziranih grupa, što je novi standard u mobilizaciji resursa za borbu protiv ove vrste nasilja.

Predmetni protokol je zaključen u cilju uspostavljanja i podsticanja uspostavljanja multidisciplinarnе suradnje potpisnika radi unaprjeđenja prevencije i zaštite žrtava nasilja u porodici, postizanja veće kvalitete i efikasnosti u prevenciji, zaštiti, radu i djelovanju u sistemu zaštite od nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo, uz osiguranje standarda rada i postupanja u skladu sa ratificiranim međunarodnim dokumentima, zakonima i ostalim propisima iz oblasti zaštite od nasilja u porodici, a sve u cilju sistemskog reagiranja na problem nasilja u porodici.

U skladu sa istim protokolom, potpisnici su se obavezali da će svako iz svoje nadležnosti u cijelosti osigurati primjenu ovog protokola, te osigurati potpunu suradnju na strateškom planiranju, izradi strateških planova rada i realizaciji zajedničkih aktivnosti na unaprjeđenju prevencije i smanjenju svih pojava oblika nasilja u porodici, kroz primjenu usklađenog i koordiniranog djelovanja, multidisciplinarnе i multisektorske edukacije profesionalaca, razmjene iskustava o nasilju, zajedničkom radu na rješavanju uočenih problema u sistemu prevencije i zaštite od nasilja u porodici i uspostavljanju uvjeta za njegovo rješavanje, pružanje podrške za kreiranje i implementaciju pojedinačnih projekata kroz partnersku suradnju u implementaciji projekata.

Na osnovu svega iznesenog, moglo bi se zaključiti da su standardi propisani članom 9. Konvencije usaglašeni na osnovu svega iznesenog, moglo bi se zaključiti da su pravni i politički dokumenti usklađeni u Kantonu Sarajevo sa članom 7 Konvencije, te da je Kanton Sarajevo prva lokalna zajednica u BiH, koja je razumijela problem i negativne posljedice nasilja u porodici i shvatila značaj uspostavljanja međusobne suradnje svih subjekata zaštite, uključujući i nevladine organizacije.

U prilogu je potpisan Protokol o radu i suradnji Koordinacionog tijela na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo sa jasno definiranim obavezama potpisnika Protokola tj. subjekata zaštite. (Vidi prilog 1. – P1)

Član 9. - Nevladine organizacije i civilno društvo

Članice će prepoznati, podsticati i podržavati, na svim nivoima, rad nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva u borbi protiv nasilja nad ženama i uspostaviti djelotvornu suradnju s ovim organizacijama.

U mnogim zemljama članicama, veliku većinu usluga za žrtve porodičnog nasilja, te usluga za žrtve drugih oblika nasilja nad ženama pružaju nevladine organizacije ili organizacije civilnog društva. Ove organizacije imaju dugu tradiciju pružanja usluga sigurnih kuća, pravnih savjeta, zdravstvenog i psihološkog savjetovanja kao i vođenja telefonskih linija i ostalih neophodnih usluga. Cilj ovog člana jeste da se naglasi važan doprinos koji nevladine organizacije ili organizacije civilnog društva daju u sprječavanju i borbi protiv svih oblika nasilja koje pokriva obim ove konvencije. Od država članica se zahtijeva da priznaju rad ovih organizacija, npr. koristeći i priznavajući uspostavljene mehanizme i programe, koristeći njihovo stručno znanje i njihovo uključivanje kao partnera u međuresornu suradnju ili implementaciju sveobuhvatnih vladinih politika.

Od država članica se zahtijeva da aktivno potiču i podupiru rad nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva, odnosno da im omoguće obavljanje njihovog posla na najbolji mogući način. Iako se ovaj član odnosi samo na nevladine organizacije i civilno društvo aktivno u borbi protiv nasilja nad ženama, to ne bi trebalo spriječiti države članice u koraku dalje i pružanju podrške radu nevladinih organizacija i civilnog društva koje je usredotočeno na porodično nasilje u širem obimu.²³

Pregled stanja u Kantonu Sarajevo

Rad nevladinih organizacija uređen je različitim zakonima u odnosu na nivo vlasti na kojem se registriju. Tako postoji zakonodavni okvir na nivou države i entiteta kojim su uređeni uvjeti i postupak za osnivanje, unutrašnju organizaciju, registraciju i druga pitanja od značaja za rad. U skladu sa zakonom postoje dva oblika udruživanja, fondacija i udruženje, odnosno dva oblika udruživanja po osnovu članstva ili upravljanja određenom imovinom.

U kontekstu zaštite od nasilja u porodici kako u BiH tako i u Kantonu Sarajevo, nevladine organizacije imaju značajnu ulogu u kreiranju i osiguravanju specijaliziranih usluga podrške za žrtve nasilja u porodici pružajući servise pomoći i podrške (sigurna kuće, SOS telefonske linije, besplatna pravna pomoć, psihosocijalne podrške itd.). Pored ovih NVO, postoje brojne NVO koje rade na prevenciji i borbi protiv nasilja u porodici kroz provođenje javnih kampanja, edukacija, izrade strateških dokumenata, i drugih različitih projekata.

Uzevši u obzir značaj nevladinog sektora u sistemu promocije, zaštite i borbe protiv nasilja u porodici, evidentan je raskorak u prepoznavanju i priznanju te uloge od strane države, pa tako i Kantona Sarajevo. Postoji veliki broj NVO koje pružaju različite vrste usluga i podrške u oblasti (zaštite) prevencije od nasilja u porodici²⁴. Njihova realizacija se implementira ili se implementirala kroz projektne aktivnosti²⁵ i finansirane su donatorskim sredstvima i/ili grant sredstvima različitih nivoa vlasti, rezultirajući ograničenom samoodrživošću ponuđenih usluga i/ili projekata.

Od NVO koje pružaju zaštitu žrtvama nasilja u porodici kao direktnu mjeru podrške u Kantonu Sarajevo jedina je Fondacija lokalne demokratije, kao NVO, koja od 2000. godine vodi sklonište za žene i djecu žrtve nasilja u porodici - Sigurnu kuću, te SOS telefon za prijavu nasilja u Kantonu Sarajevo. Ova Sigurna kuća je jedino Sklonište za sklonište za žene i djecu žrtve nasilja u porodici na Kantonu Sarajevo.

²³ Stavovi 68–69 Eksplanatornog memoranduma.

²⁴ Poput: Asocijacija XY – Savjetovanište, Centar za edukaciju i istraživanje “Nahla”, Fondacija Krila nade - Centar za psihoterapiju, savjetovanje i edukaciju, Kruh Sv. Ante – Savjetovanište Trauma Centar, Udruženje za psihološku pomoć i edukaciju “Sara” itd.

²⁵ Poput: Centar za kulturu dijaloga, Krila nade, Vaša prava, Centar za edukaciju i istraživanje “Nahla”, Global analitika, Prava za sve, Udruženje CROA, itd.

Iz budžeta Kantona Sarajevo sa pozicije Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice djelimično se finansiraju NVO koje pružaju specijalizirane usluge podrške žrtvama nasilja u porodici – Sigurna kuća²⁶, a pruža ih NVO Fondacija lokalne demokratije iz Sarajeva. Od 2000 godine Vlada Kantona Sarajevo je prepoznala ulogu i značaj specijalizovanih servisa podrške u zaštiti žrtava nasilja u porodici, uspostavljene mehanizme i programe zaštite žrtava porodičnog nasilja, te kvalitet usluga pruženih kroz programe prevencije i zaštite a time i znanja i vještine sa kojima raspolaže angažovano stručno i drugo osoblje Fondacije lokalne demokratije, na način da djelimično sufinansira troškove boravka žrtava u Sigurnoj kući, a sve u cilju pomoći i podrške ženama i djeci koji su preživjeli nasilje u porodici..

Na osnovu svega iznesenog, moglo bi se zaključiti da su standardi propisani Članom 9. Konvencije djelimično usklađeni na području Kantona Sarajevo.

Član 15. - Obuka stručnjaka

1. Članice će osigurati odnosno ojačati odgovarajuće obuke za nadležne stručnjake koji se bave žrtvama odnosno učiniocima svih djela nasilja obuhvaćenih Konvencijom o sprječavanju i otkrivanju takvog nasilja, jednakosti između žena i muškaraca, potrebama i pravima žrtava, kao i o sprječavanju sekundarne viktimizacije.

2. Članice će osigurati da obuke iz stava 1. uključe obuku o koordiniranoj suradnji više organa radi sveobuhvatnog i odgovarajućeg upućivanja u slučajevima nasilja obuhvaćenog Konvencijom.

Usavršavanje i senzibilizacija stručnih osoba ne samo da omogućava podizanje svijesti među stručnjacima o nasilju nad ženama i porodičnom nasilju, nego pridonosi i njihovoj promjeni stajališta i ponašanja u pogledu žrtava, te znatno poboljšava narav i kvalitetu podrške koja se daje žrtvama. Važno je da stručnjaci koji ostvaruju redovne kontakte sa žrtvama ili počiniocima imaju odgovarajuće znanje o pitanjima povezanim s tim vrstama nasilja. Iz tog razloga je u stavu 1. ovog člana državama članicama nametnuta obaveza da osiguraju ili pojačaju odgovarajuće usavršavanje za relevantne stručnjake koji se bave žrtvama ili počiniocima svih oblika nasilja obuhvaćenih obimom ove konvencije (kao što su prevencija, otkrivanje nasilja, ravnopravnost žena i muškaraca, potrebe i prava žrtava, načini sprječavanja sekundarne viktimizacije). Stručno i praktično usavršavanje treba omogućiti u ranoj fazi, kako bi relevantni stručnjaci blagovremeno stekli odgovarajuće alate za prepoznavanje i upravljanje slučajevima nasilja u smislu primjernog poduzimanja preventivnih mjera, korištenjem senzibilnosti i potrebnih vještina. Države članice mogu same odlučiti na koji način će organizirati usavršavanje relevantnih stručnjaka, međutim, važno je da relevantno usavršavanje bude trajno i praćeno primjerenim naknadnim aktivnostima kako bi se osigurala adekvatna primjena stečenih vještina. U cilju relevantnog usavršavanja potrebno je razviti jasne protokole i smjernice kojima se uspostavljaju standardi postupanja u radu sa žrtvama. Relevantni stručnjaci mogu uključivati stručnjake u sudstvu, pravnoj praksi, agencijama za provedbu zakona te u područjima zdravstva, socijalne skrbi i obrazovanja. Pri usavršavanju stručnjaka koji su uključeni u sudske postupke (naročito sudija, tužilaca i advokata, pružatelja besplatne pravne pomoći) države članice moraju uzeti u obzir zahtjeve koji proizlaze iz neovisnosti sudijske profesije i autonomije koju imaju u pogledu organizacije usavršavanja za svoje članove. Stav 2. ovog člana je u vezi s višim ciljem Konvencije u smislu utvrđenja

²⁶ Sa Ministarstvom za rad, socijalnu politiku, izbjeglice i raseljena lica Kantona Sarajevo potpisan je Ugovor o sufinansiranju dijela troškova smještaja žrtava u Sigurnu kuću 2001. godine.

sveobuhvatnog pristupa sprječavanju i borbi protiv svih oblika nasilja koje ona pokriva. Ovom odredbom se od država članica traži i da potiču da usavršavanje uključuje i usavršavanje o koordiniranoj međuresornoj suradnji. Stručnjake je također potrebno podučiti vještinama u međuresornom radu, na način da se pritom osposobljavaju za rad u suradnji s drugim stručnjacima iz raznih drugih područja.²⁷

Pregled stanja u Kantonu Sarajevo

Obaveza odgovarajućeg usavršavanja stručnih osoba u oblasti definiranoj stavom 1. člana 15. Konvencije, inkorporirana je u relevantno zakonodavstvo BiH. Tako, Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH predviđa donošenje programa mjera za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u porodici na kantonalnom nivou, koji između ostalog podrazumijeva i aktivnosti na edukaciji policijskih službenika, sudija, predstavnika organa starateljstva, zdravstvenih radnika, nastavnika, odgajatelja i drugih subjekata iz oblasti nasilja u porodici.²⁸

U ovom dijelu analiza daje uvid u područja i oblike rada, kapacitete i educiranost institucija koje pružaju servisnu podršku ženama koje su pretrpjele nasilje na osnovu spola.

Pravosuđe

Centralno tijelo koje provodi edukaciju u pravosuđu je Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federacije Bosne i Hercegovine koji je osnovan 2003. godine. Cilj edukacije Centra je stalno usavršavanje domaćeg pravosuđa te unaprjeđenje profesionalnosti u pravosudnom sistemu. Ciljevi su postavljeni za dostizanje standarda koje će omogućiti BH pravosuđu da se uspješno nosi sa izazovima neposredne primjene prava EU i promjenama nacionalnog zakonodavstva u kontekstu sudske prakse Evropskog suda za ljudska prava

Visoko sudsko i tužilačko vijeće utvrđuje godišnji minimum edukacije koji svaki sudac i tužitelj treba da ispuni u toku kalendarske godine. Prema odluci Vijeća, minimum edukacije iznosi tri radna dana. U skladu sa kalendarom aktivnosti i uz suglasnost predsjednika suda/glavnog tužitelja vrši se prijavljivanje učešća na seminarima. Centar je uspostavio bazu podataka- evidenciju pohađanja seminara. Centar izdaje godišnja uvjerenja o ispunjavanju minimuma godišnje edukacije za svakog suca i tužitelja. Centar za edukaciju sudija i tužitelja, svake godine sačinjava plan i program edukacija sa ciljem da nosiocima pravosudnih funkcija osigura kvalitetnu i potpunu edukaciju u svim pravnim oblastima.

Iako je ranijih godina bilo edukacija u oblasti borbe protiv nasilja u porodici, ravnopravnosti spolova i trgovine ljudima (u periodu 01.01.2006-01.04.2012. godine, kontinuiranu obuku na ovu temu pohađala su ukupno 782 učesnika²⁹ a u 2019. bile su predviđene dvije radionice - jedna na temu rodno zasnovanog nasilja, a druga na temu uzroka i posljedica nasilja u porodici³⁰) u programu edukacija za 2020. godinu, nisu predviđene obuke na temu nasilja u porodici.

²⁷ Stavovi 98–101 Eksplanatornog memoranduma.

²⁸ Član 37. Zakona o zaštiti nasilja u porodici FBiH (Službene novine FBiH, br. 20/13).

²⁹ Od navedenog broja, obuku je pohađalo 411 sudija, 316 tužilaca i 55 predstavnika ostalih institucija. U okviru početne obuke, u oblasti nasilja u porodici, borbe protiv trgovine ljudima i ravnopravnosti spolova, edukaciju je pohađalo ukupno 360 polaznika u

³⁰ Program početne obuke i program stručnog usavršavanja za 2019. godinu, Centar za edukaciju sudija i tužitelja, FBiH, <http://www.fbih.cest.gov.ba/index.php/dokumenti-centra/category/9-programi-obuke>

Policija

Odjeljenja za edukaciju Ureda policijskog komesara, Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, preuzima planske i programske aktivnosti u skladu sa Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, Programom rada Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo za 2020. godinubroj 02-161/19 od 31.12.2019. godine, Pravilnikom o stručnom usavršavanju policijskih službenika Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, Planom i programom stručnog usavršavanja policijskih službenika Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo za 2020. godinu, kao i Planom i programom rada Odjeljenja za edukaciju.

Kroz realizaciju planskih i programskih aktivnosti Odjeljenja za edukaciju Ureda policijskog komesara, Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, kada je u pitanju stručno usavršavanje za policijske službenike Uprave policije, kontinuirano provodi edukaciju policijskih službenika Uprave policije, kroz **specijalističku** obuke koja podrazumijeva oblik stručnog usavršavanja kroz odvojene grupe policijskih službenika iz organizacionih jedinica Uprave policije, koje se prilagođavaju obavljanju poslova i zadataka u okviru organizacionih jedinica i **eksterno** stručno usavršavanje, koje se provodi kroz edukativne seminare, kurseve, radionice, okrugle stolove, prezentacije, razmjene policijskih službenika, obuke i slično u suradnji sa međunarodnim i domaćim nevladinim organizacijama i

U prethodnom periodu, Odjeljenje za edukaciju, radi na:

Realizaciji programa edukacije za pripadnike Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo i učešće policijskih službenika iz ciljanih organizacionih jedinica Uprave policije, u aktivnostima programa učenja na daljinu radi sticanja znanja uz korištenje savremenih informaciono komunikacijskih tehnologija na temu nasilje u porodici i rodno zasnovanog nasilja, koje se izvodi od 01.04.2020. godine i traje kroz IV Modula u trajanju od četiri mjeseca (april - juli 2020. godine) NVO Centar ženskih prava Zenica, 60 policijskih službenika.

Obuka - Unaprjeđenje suradnje i razmjena iskustava u predmetima nasilja u porodici, u kojoj će učešće uzeti tužioc, sudije iz oba entiteta, te policijski službenici iz MUP-a RS-a i kantonalnih MUP-ova FBiH, Misija OSCE-a i JU CEST FBiH- tri policijska službenika.

Specijalistička obuka u skladu sa sačinjenom Planu i programu Uprave policije na temu istraživanje krivičnih djela počinjenih iz mržnje, prevencija i suzbijanje slučajeva nasilja u porodici i zaštita od nasilja u porodici, za policijske službenike u organizacionim jedinicama Uprave policije Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo. Realizacija će biti u toku 2020. godine (zbog COVID-a nije krenula realizacija). Edukacija je planirana u suradnji sa Fakultetom za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu i NVO Fondacija lokalne demokratije u Sarajevu.

Obrazovanje

U oblasti obrazovanja u prethodnih deset godina provedeni su brojni seminari i kampanje u obrazovnim ustanovama s ciljem senzibilizacije po pitanju prevencije i borbe protiv nasilja u porodici. Rađeni su promotivni materijali koji su distribuirani u sve obrazovne ustanove. Provedeni su posebni programi i kampanje koje su osmislile i realizirale brojne NVO u

Kantonu Sarajevo samostalno i u saradnji sa obrazovnim institucijama, kao i sami učenici pojedinih škola.

Moglo bi se reci da se često rade projekti na podizanju svijesti o vršnjačkom i rodno-zasnovanom nasilju, njegovom prepoznavanju, te uspostavljanju efektivnih mehanizama za prevenciju i smanjenje nasilja unutar i izvan škole ali sve putem projekata koje provode različite lokalne NVO i međunarodne organizacije.

Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke je pripremio „Priručnik o prevenciji nasilja u porodici“ koji se koristi u jedinstvenom programu edukacija, koja se realiziraju radi obuke stručnih savjetnika i nastavnog osoblja o temi prepoznavanja i prevencije nasilja u porodici. Razvijen je didaktički komplet koji se zasniva na Nastavnom programu o prevenciji nasilja za osnovne škole radi upoznavanja učenika s oblicima nasilja i adekvatnog reagiranja na nasilje, razvijanjem vještina komunikacije i nenasilnog rješavanja konflikta i na kraju izgradnje stava kod učenika kako nasilje nije prihvatljivo. Sastavni dio didaktičkog kompleta je i Priručnik za nastavnike u kojem su razvijene radionice za realizaciju nastavnih sadržaja.³¹

Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo u suradnji sa Udruženjem pedagoga Kantona Sarajevo je u martu 2011. godine izradilo Protokol o postupanju škole u situacijama nasilja koji je prosljeđen svim osnovnim i srednjim školama na području Kantona Sarajevo.³² No čini se da nakon toga nije bilo sistemskih promjena jer u Informacijama o radu Ministarstva za obrazovanje nauku i mlade Kantona Sarajevo (2015 – 2018) se jasno vidi da nasilje u porodici nije prioritet te da nije bilo pomaka u ovoj oblasti već je fokus bio na maloljetničkom prijestupništvu, stresu kod nastavnika itd.³³

Podatak o broju radnika u obrazovnom sektoru koji je educiran iz oblasti zaštite i prevencije od nasilja u porodici nije poznat.

Zdravstvo i socijalni rad

U oblasti zdravstva i socijalnog rada, u prethodnom periodu organizirano je više edukacija iz oblasti zaštite i prevencije od rodno-zasnovanog nasilja.

Edukacije se provode u organizaciji više nevladinih organizacija. Agencija za državnu službu FBiH je također organizirala niz edukacija za državne službenike.

Bitno je istaći da je Gender Centar FBiH tokom 2018. godine izradio priručnik za edukacije u oblasti zaštite od nasilja u porodici kao multisektorski odgovor, namijenjen policiji, obrazovanju, zdravstvu, pravosuđu, socijalnom radu i NVO organizacijama. Priručnik je dao prijedlog sadržaja obuka za svaki sektor.

Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo tokom 2008. godine izdao je Priručnik za zdravstvene radnike u primarnoj zdravstvenoj zaštiti pod nazivom Nasilje nad ženama u partnerskim odnosima. Priručnik je dao objašnjenje o pravilnom postupanju zdravstvenih radnika kod skrininga i tretmana pacijenata koje su žrtve nasilja u porodici ili kada postoji sumnja da su žrtve nasilja u porodici.

³¹ Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici (2013-2017) – (“Službene novine Federacije BiH”, broj 22/13) Izdavač: Gender Centar Federacije Bosne i Hercegovine, 2013

³² Protokol je urađen uz pomoć Federalnog ministarstva obrazovanja BiH u sklopu Projekta „Izrada Protokola o postupanju škole u situacijama nasilja i obuka za njegovu primjenu“ i uz saglasnost Ministarstva obrazovanja i nauke Kantona Sarajevo broj:11-04-38-7622/11

³³ Informacije o radu Ministarstva za obrazovanje nauku i mlade Kantona Sarajevo (2015 – 2018), Kanton Sarajevo Ministarstvo za obrazovanje nauku i mlade. https://mon.ks.gov.ba/sites/mon.ks.gov.ba/files/informacije_o_radu_2015-2018.pdf

U avgustu 2019 Fondacija lokalne demokratije u saradnji sa Ministarstvom zdravstva Kantona Sarajevo je izdala Priručnik o tretmanu žrtava nasilja u porodici u zdravstvenim ustanovama primarne zdravstvene zaštite (doma zdravlja) u Kantonu Sarajevo, a sve u cilju uspostavljanja jedinstvenih standarda i procedura u postupanju sa žrtvama nasilja u porodici unutar zdravstvene ustanovene okviru djelokruga rada zdravstvenih službi kao i načinima saradnje sa ostalim subjektima zaštite u Kantonu Sarajevo.

Bitno je istaći da tačan podatak o broju realiziranih edukacija, broju polaznika kao i organizatoru edukacija namijenjenih za zdravstvene radnike i socijalne radnike nije poznat.

Član 20. - Opće usluge podrške

1. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale da žrtve imaju pristup uslugama koje omogućavaju njihov oporavak od nasilja. Ove mjere treba da obuhvataju, kada je to neophodno, usluge kao što je pravno i psihološko savjetovalište, finansijska pomoć, stanovanje, obrazovanje, obuka i pomoć prilikom zapošljavanja.

2. Članice će preduzeti sve neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi osigurale žrtvama pristup uslugama zdravstvene i socijalne zaštite, kao i adekvatnu opremljenost ovih službi i obučenosť zaposlenih za pomoć žrtvama i upućivanje na odgovarajuće službe.

U odredbi o uslugama za žrtve, utvrđena je diferencijacija između općih i specijaliziranih usluga podrške. **Opće usluge podrške odnose se na pomoć koju nude javne institucije kao što su socijalna služba, zdravstvena služba, služba za zapošljavanje, koje pružaju dugotrajnu pomoć i nisu isključivo namijenjene samo koristi žrtvama, nego javnosti u cjelini.** Iako se mnoge žrtve nasilja u porodici, već nalaze među korisnicima ovih usluga, to ne znači da one zadovoljavaju ili ne uzimaju u obzir u dovoljnoj mjeri ili sistematski njihovu posebno tešku situaciju i traumu. Nasuprot njima, specijalizirane usluge podrške specijalizirane su za pružanje podrške i pomoći namijenjene - često neposrednim - potrebama žrtava posebnih oblika nasilja nad ženama ili porodičnog nasilja i nisu dostupne široj javnosti. Stav 1. ovog člana zahtijeva da usluge poput stambenog zbrinjavanja, zapošljavanja ili službi za zapošljavanje, javnog obrazovanja i usluga usavršavanja, usluga psihološkog i pravnog savjetovanja, usluga finansijske podrške koje pružaju javne institucije, kada je to potrebno, odgovore na specifične potrebe žrtava svih oblika nasilja u okviru ove konvencije. Žrtvama se treba osigurati pristup takvim uslugama, te im pružiti podršku i na njihove potrebe dostojno odgovoriti. Kako zdravstvene i socijalne službe najčešće prve stupaju u kontakt sa žrtvama, stav 2. zahtijeva da ove službe raspolažu adekvatnim resursima kako bi adresirale dugoročne potrebe žrtava. S druge strane, naglašava se i važnost usavršavanja članova osoblja koji rade na problematici različitih nasilja.³⁴

Opće usluge omogućuju oporavak od nasilja, a uključuju pravno i psihološko savjetovalište, finansijsku pomoć, stanovanje, obrazovanje, obuku i pomoć kod zapošljavanja, te zdravstvene i druge usluge socijalne zaštite.

Uz to, naglašava se značaj obuke zaposlenih o različitim oblicima nasilja, specifičnim potrebama žrtava i podržavajućem odgovoru na te potrebe.

Pregled stanja u Kantonu Sarajevo

Socijalna zaštita

³⁴ Stavovi 125–127 Ekspanatornog memoranduma.

Na Kantonu Sarajevo u sistemu socijalne zaštite, žrtve nasilja su prepoznate kao korisnice socijalne zaštite.

Kanton Sarajevo predstavlja prvu lokalnu zajednicu u BiH koja je kao korisnike u zakonu definirala osobe izložene zlostavljanju i nasilju u porodici još 2002. godine³⁵, te im na taj način omogućila ostvarivanje prava i usluga definiranim samim zakonom.

Prava koja ostvaruju korisnici socijalne zaštite, pa tako direktno i žrtve nasilja u porodici, su:

- stalna novčana pomoć,
- dodatak za njegu i pomoć i njegu od strane drugog lica lična invalidnina, ortopedski dodatak, novčana naknada za njegu i pomoć od strane drugog lica
- jednokratna novčana pomoć,
- izuzetna novčana pomoć, novčana naknada za vrijeme čekanja na zaposlenje, na smještaj u hraniteljsku porodicu, smještaj u hraniteljsku porodicu, smještaj u ustanove socijalne zaštite, zdravstvena zaštita, vanredno školovanje, subvencioniranje troškova grijanja, subvencioniranje troškova podstanarstva, subvencioniranje troškova dženaza/sahrana/ukopa, pravo na topli obrok. Žrtve nasilja koje ostvaruju pravo na stalnu novčanu pomoć imaju i pravo na novčani dodatak na ime plaćanja troškova komunalnih usluga u skladu sa Odlukom o utvrđivanju novčanog dodatka na ime plaćanja komunalnih usluga 36

U izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom iz 2018. godine propisano je da će se posebnim propisom utvrditi koje osobe smatrati zlostavljanim kao i njihova prava. Navedeni propis još nije donesen, te iz navedenog proizilazi da zakonski propisi koji uređuju sistem socijalne zaštite ne propisuju direktno prava žrtava nasilja u porodici već iste upućuju na posebne propise.

Posebni propisi odnosno Zakon o zaštiti od nasilja u porodici FBiH upućuje na propise iz socijalne zaštite u ostvarivanju ostalih oblika pomoći kao što je socijalno i zdravstveno zbrinjavanje, te ostvarivanje materijalne pomoći.

Za provođenje socijalne politike u Kantonu Sarajevo nadležna je Skupština i Vlada Kantona Sarajevo i Ministarstvo za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice.

Postupak za ostvarivanje prava u oblasti socijalne zaštite u prvom stepenu provodi JU "Kantonalni centar za socijalni rad" (u daljnjem tekstu: Centar) putem³⁷ službi socijalne zaštite prema mjestu prebivališta žrtve nasilja u porodici.

Putem centara i ustanova socijalne zaštite osiguravaju se socijalna davanja, socijalne usluge i drugi oblici zaštite korisnicima propisani zakonskim i podzakonskim aktima. Značajnu ulogu u pružanju zaštite lica i porodica u stanju socijalne potrebe, odnosno žrtava nasilja u porodici imaju nevladine organizacije.

Kada su u pitanju žrtve nasilja u porodici, u centrima za socijalni rad, pored obezbjeđenja prava kao korisnika socijalne zaštite, žrtvama nasilja se pruža stručno-savjetodavni rad psihologa, žrtve nasilja se upućuju i daje se suglasnost na smještaj u Sigurnu kuću (po usvojenim protokolima o suradnji). Za osobe smještene u Sigurnu kuću u saradnji sa psihosocijalnim timom Sigurne kuće, uposlenici nadležnog centra za socijalni rad izrađuju

³⁵ Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom ("Službene novine Kantona Sarajevo", br. 16/02)

Zakon o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 38/16, 44/17 i 28/18). Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom ("Službene novine Federacije", br. 36/99,54/04,39/06,14/09,45/16 i 40/18)

³⁶ Službene novine KS broj:52/18 i 40/19

³⁷ „Službene novine Federacije BiH“, br. 46/10 i 75/13.

individualni plan podrške za žrtvu, te zajednički rade na rehabilitaciji žrtve i osiguranju potrebne pomoći.

Najvažnija uloga za žrtve nasilja u porodici, kada su pitanju centri za socijalni rad, je mogućnost prijave nasilja u porodici. Obaveza uposlenih u centrima je takođe da obavijeste nadležnu policijsku upravu radi osiguravanja zaštite i pokretanja postupka izricanja zaštitnih mjera u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine.

U kontekstu rada centara za socijalni rad, važno je napomenuti da je njihov rad izložen nizu problema u implementaciji zakona i pružanju podrške. Ovi problemi se jednim dijelom odnose na nedostatak finansijskih sredstava, nedovoljan broj uposlenih i nedostatak opreme. Pored toga, uposleni nemaju adekvatnu podršku a u smislu sprečavanja i adresiranja tzv. profesionalnog sagorijevanja, za obavljanje svih, pa tako i specifičnih dužnosti zaštite i podrške žrtvama nasilja.

Iz izloženog se može zaključiti da, kada je u pitanju ova opća usluga propisana konvencijom, da je usklađena i prilagođena potrebama žrtava nasilja u porodici.

U prilogu su mapirane ustanove socijalne zaštite u okviru kojih žrtve nasilja u porodici u KS ostvaruju svoja prava (vidi prilog 2 –P2).

Zdravstvena zaštita

Žrtve nasilja u porodici imaju mogućnost pristupa zdravstvenoj zaštiti pod istim uvjetima kao i svi drugi građani pod uvjetom da se zdravstveno osiguraju po osnovu jednog od zakonskog osnova.

U skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti FBiH, koji se primjenjuje i u Kantonu Sarajevo, članom 3. stav 1. utvrđuje da svaka osoba ima pravo na zdravstvenu zaštitu i na mogućnost ostvarivanja najvišeg nivoa zdravlja u skladu sa ovim zakonom i Zakonom o zdravstvenom osiguranju, kao i propisima donesenim u skladu sa ovim zakonima. Zakon o zdravstvenoj zaštiti FBiH određuje: „da se pod jednakim uvjetima na nivou Federacije BiH ostvaruje zdravstvena zaštita stanovništva i grupacija koje su izložene povećanom riziku i socijalno ugroženom stanovništvu“ (član 12.).³⁸

Tako se pod ovom vidom zdravstvene zaštite navodi i „**zdravstvena zaštita žrtava nasilja u zajednici koje nisu zdravstveno osigurane po nekom drugom osnovu**, suglasno propisima koji uređuju status žrtava nasilja u zajednici.“

U kontekstu zaštite od rodno zasnovanog nasilja, važno je istaći i odredbu člana 7. **Zakona o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata**, koji propisuje da svaki pacijent ima pravo na dostupnu zdravstvenu zaštitu u skladu sa zdravstvenim stanjem i osobnim potrebama, zakonom i u granicama materijalnih mogućnosti sistema zdravstvene zaštite. Navedeno obuhvata i pravo pacijenta na hitnu medicinsku pomoć koju nije moguće uvjetovati statusom zdravstvenog osiguranja. Suglasno navedenom članu Zakona, pacijent koji je žrtva nasilja u porodici ili je pacijent djeteta koje je žrtva nasilja, suglasno propisima o zaštiti od nasilja u porodici, ostvaruje pravo na zdravstvenu zaštitu, koje uključuje i zbrinjavanje i liječenje posljedica nasilja na fizičko, mentalno i reproduktivno zdravlje.

³⁸ „Službene novine Federacije BiH“, br. 46/10 i 75/13.

U skladu sa praksom na terenu, ovaj član se primjenjuje posebno u slučajevima hitne intervencije pri prijavi nasilja i reagiranja nadležnih policijskih službenika koji dovode žrtvu na medicinske preglede i konstatiranje povreda, radi daljnjeg toka procesuiranja slučaja nasilja u porodici.

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici FBiH propisane su mjere kojim se, između ostalog, štite žrtve i sprječava nasilje: mjera obaveznog psihosocijalnog tretmana i mjera obaveznog liječenja od ovisnosti. Metodologija provođenja ovih mjera detaljno je razrađena podzakonskim aktima.

Pravilnikom o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog psihosocijalnog tretmana³⁹ mjera se može izreći nasilnoj osobi radi otklanjanja uzroka njenog nasilničkog ponašanja ili ako postoji opasnost da ta osoba nasilje ponovi.

Ova zaštitna mjera provodi se u zdravstvenim ustanovama primarne zdravstvene zaštite - centrima za mentalno zdravlje ili specijalističko-konsultativnim psihijatrijskim službama pri zdravstvenim ustanovama u Kantonu Sarajevo.

Pravilnik o načinu i mjestu sprovođenja zaštitne mjere obaveznog liječenja ovisnosti od alkohola i opojnih droga ili drugih psihotropnih supstanci počinitelja nasilja u porodici⁴⁰

Ova zaštitna mjera provodi se u zavodima za liječenje bolesti ovisnosti, centrima za mentalno zdravlje i/ili terapijskim zajednicama/komunama.

Navedeni Pravilnici normiraju višestruku svrhu provođenja ovih mjera koje idu u smjeru specijalne i generalne prevencije: da se njihovom primjenom zaustavi i spriječi nasilje u porodici, da nasilnik shvati da je nasilno ponašanje u porodici neprihvatljivo, te da prihvati odgovornost za počinjeno nasilje, da se podigne nivo svijesti javnosti o nasilju u porodici, odnosno zaštita porodice i društva u cjelini od nasilja u porodici.

Na nivou Kantona Sarajevo, u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom Kantona Sarajevo, postoji mogućnost zdravstvenog osiguranja za posebne kategorije stanovništva, a koje se mogu odnositi i na žrtve nasilja u porodici.

Takođe postoji mogućnost zdravstvenog osiguranja na nivou lokalnih zajednica (opština Kantona Sarajevo), u slučaju da žrtve nisu zdravstveno osigurane, osiguravaju se kao osobe u stanju socijalne potrebe pod sljedećim uvjetima⁴¹:

- državljanstvo Bosne i Hercegovine
- prebivalište najmanje 1 godinu u BiH
- utvrđeno stanje socijalne potrebe

³⁹ „Službene novine Federacije BiH“, br. 63/17.

⁴⁰ „Službene novine Federacije BiH“, br. 99/15.

⁴¹ <https://mapapravaiusluga.ba/zdravstvena-zastita-lica-u-stanju-socijalne-potrebe/>

- podnositelj zahtjeva nije ostvario zdravstvenu zaštitu po drugom osnovu
- podnositelj nije izgubio pravo na zdravstveno osiguranje zbog neredovnog javljanja u JU „Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo“.

Način ostvarivanja prava/usluge:

- Zahtjev za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu podnosi se općini, nadležnoj općinskoj službi općine u kojoj podnositelj zahtjeva ima prebivalište.
- Vodi se upravni postupak u kojem se utvrđuje ispunjavanje uvjeta za ostvarivanje prava na zdravstvenu zaštitu.
- Podnositelj zahtjeva ima pravo žalbe na rješenje prvostepenog organa kojim nije ostvario pravo na zdravstvenu zaštitu, kao i pokretanje upravnog spora pred Kantonalnim sudom u Sarajevu.

U prilogu su mapirane ustanove zdravstvene zaštite u okviru kojih žrtve nasilja u porodici u KS ostvaruju svoja prava (vidi prilog 2 –P2).

Obrazovanje

U oblasti obrazovanja, žrtve nasilja u porodici nisu prepoznate kao posebna kategorija osoba kojima je olakšan pristup istom.

Ipak, obrazovne institucije u skladu sa gore navedenim potpisanim Protokolom imaju obavezu pružiti zaštitu, pomoć i podršku žrtvama nasilja u porodici, pa čak i kada postoji samo sumnja na nasilje u porodici. Fokus je stavljen na detekciju, prijavu i evidenciju uočenog nasilja, te na konsultacije sa službama policije, socijalne i zdravstvene zaštite, ali i NVO koja pruža direktnu podršku (sklonište). Paralelno, obrazovne ustanove su dužne osigurati psihološku podršku djetetu žrtvi nasilja u porodici.

Obrazovne ustanove dužne su inicirati i zajedno s predstavnicima policije, zdravstvenog sistema, sistema socijalne zaštite i nevladinog sektora učestvovati u kreiranju i realizaciji preventivnih i edukativnih programa za djecu u predškolskom, osnovnoškolskom ili srednjoškolskom okruženju, radi njihovog osnaživanja da prepoznaju i prijave nasilje u porodici.

Olakšano zapošljavanje

Radno zakonodavstvo koje tretira radnopravni odnos, ne prepoznaje žrtve nasilja u porodici, niti im nudi posebne benefite kod zasnivanja radnog odnosa.

U oblasti zapošljavanja i posredovanja u zapošljavanju, žrtve nasilja u porodici nisu decidno prepoznate kao kategorija građana koje imaju olakšan pristup uslugama, ali prema politici zapošljavanja iste se tretiraju kao ugrožena kategorija građana, a kojima je osiguran periodični podsticaj u zapošljavanju ili obrazovanju, dokvalifikaciji i prekvalifikaciji.

Žene žrtve nasilja su, u programima Zavoda za zapošljavanje FBiH usmjerenim ka poslodavcima i nezaposlenim, navedene kao jedna od ciljanih grupa u raznim podsticajnim mjerama u sklopu programa zapošljavanja i sufinansiranja zapošljavanja. Federalni zavod za zapošljavanje realizira Program u suradnji sa kantonalnim službama za zapošljavanje, pa tako i sa Zavodom za zapošljavanje Kantona Sarajevo.

Mjere čine sastavni dio godišnjih planova Programa zapošljavanja i sufinansiranja zapošljavanja koji se donose za svaku kalendarsku godinu.

Programi i načini ostvarivanja podsticajnih mjera nisu jedinstveni za svaku godinu.

U dosadašnjoj praksi to su bile mjere za žene sa evidencije nezaposlenih čije se veće zapošljavanje i samozapošljavanje stimulira, i to kroz samozapošljavanje u određenom iznosu sredstava, odnosno sufinansiranje poslodavca radi zapošljavanja žena u određenom iznosu, bespovratno po jednoj osobi.

U programu zapošljavanja za 2020.⁴² je predviđeno:

- Federalni zavod za zapošljavanje (u daljem tekstu: Zavod) realizira Program u suradnji sa kantonalnim službama za zapošljavanje (u daljnjem tekstu: Služba/službe).

U Programu je predviđeno sufinansiranje dijela troškova obaveznih doprinosa i/ili dijela neto plaće, u zavisnosti od pojedinačne mjere. Podsticajna mjera se odnosi da se osnovni iznos sufinansiranja zapošljavanja povećava za 10% za kategorije nezaposlenih osoba u koje spadaju i žrtve nasilja, žrtve nasilja u porodici i djeca žrtava nasilja, civilne žrtve rata i dr.

Kada su u pitanju navedeni programi, važno je istaći činjenicu da su procedure za apliciranje za žene sa evidencije nezaposlenih, na mjere čije se veće zapošljavanje i samozapošljavanje stimulira, i to kroz samozapošljavanje u određenom iznosu sredstava, za same aplikantkinje komplikovane, posebno za one koje nemaju dovoljno znanja u apliciranju i mogućnostima apliciranja na javne fondove .

Programi doedukacije, prekvalifikacije i (samo) zapošljavanja provode se i u okviru nevladinih organizacija kroz projekte koji oni provode.⁴³

U skladu sa izloženim može se zaključiti da ova mjera podrške od strane institucionalnih organa, ne zadovoljava kriterije .

U prilogu su mapirane ustanove za zapošljavanje (vidi prilog 2 –P2).

Olakšano rješavanje stambenog pitanja

U skladu sa pozitivnim zakonskim propisima, žrtve nasilja imaju pravo na pristup uslugama stambenog zbrinjavanja, obično kroz subvencioniranje podstanarstva, pod istim uvjetima kao i sve druge ugrožene kategorije građana.

Kanton Sarajevo - Vlada kantona Sarajevo donjela je Uredba o subvencioniranju troškova podstanarstva 44 , te kao korisnike ostvarivanje prava na sufinansiranje podstanarstva u cilju obezbjeđivanja finansijske podrške u rješavanju problema/pitanja stanovanja, uvela i žrtve nasilja .

U praksi, ovo pravo je teško ostvarljivo jer se kao uvjet za ostvarivanje ovog prava postavlja zaključivanje ugovora sa stanodavcem koji isti moraju prijaviti poreznoj upravi, što većina stanodavaca odbija.

Iako je bilo inicijativa, do danas Vlada Kantona Sarajevo nije donijela Zakon o socijalnom stanovanju kojim bi se organizovano, sistemski uredilo stambeno pitanje pojedinaca i porodica koji iz različitih ekonomskih, ali i socijalnih razloga, nisu u mogućnosti da ih

⁴² <http://www.fzz.ba/>

⁴³ U.G. Nahla; Fondacija lokalne demokratije, itd.

⁴⁴ Službenim novinama Kantona Sarajevo" broj:9/20

samostalno riješe⁴⁵ čime bi se napravio iskorak u lakšem rješavanju stambenog pitanja za žrtve nasilja u porodici.

Sukladno navedenom žrtve nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo otežano ostvaruju pravo na stambeno zbrinjavanje.

Član 22. - Specijalizirane usluge podrške

1. Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere da omoguće odnosno osiguraju, uz odgovarajuću geografsku rasprostranjenost, neposredne kratkoročne i dugoročne specijalizirane usluge podrške za svaku žrtvu koja je bila izložena bilo kojem djelu nasilja obuhvaćenog Konvencijom.

2. Članice će omogućiti odnosno osigurati specijalizirane usluge podrške za sve žene žrtve nasilja i njihovu djecu.

Cilj specijalizirane usluge podrške jeste da se osigura osnaživanje žrtava kroz optimalnu podršku i pomoć namijenjenu njihovim specifičnim potrebama. Najveći dio specijalizirane podrške ostvaruje se kroz aktivnosti i usluge podrške koje pružaju ženske nevladine organizacije. Važno je da se omogući dostupnost ovih usluga širom zemlje na način da su pristupačne svim žrtvama. Ove službe i njihovi djelatnici trebaju biti osposobljeni pružiti podršku svim skupinama žrtava, uključujući i one teže dostupne. Vrste podrške koje takve namjenske službe trebaju pružiti jesu osiguravanje sigurnih kuća i sigurnog smještaja, hitnu medicinsku pomoć, prikupljanje forenzičkih medicinskih dokaza u slučaju silovanja i seksualnog napada, kratkoročno i dugoročno psihološko savjetovanje, skrb u slučaju traume, pravno savjetovanje, advokatsko zastupanje i dodatne usluge, telefonske linije za pomoć za usmjeravanje žrtava na pravu vrstu usluge i specifične usluge za djecu kao žrtve ili kao svjedoke.⁴⁶

Pregled stanja u Kantonu Sarajevo

U Kantonu Sarajevo specijalizirane usluge podrške za žene i djecu žrtve nasilja obuhvataju obezbjeđivanje skloništa i sigurnog smještaja, trenutnu lječarsku pomoć, prikupljanje forenzičkih medicinskih dokaza u slučajevima silovanja i seksualnog zlostavljanja, kratkoročno i dugoročno psihološko savjetovanje, pravno savjetovanje, zastupanje i terenske aktivnosti i SOS telefonske linije.

Zakono zaštititi od nasilja u porodici u Federaciji BiH propisuje da žrtva nasilja ima pravo na psihosocijalnu pomoć i socijalnu i medicinsku zaštitu u skladu sa zakonima iz oblasti zdravstvene i socijalne zaštite. Žrtve nasilja u Kantonu Sarajevo imaju sva ova zakonom propisana prava. Žrtva nasilja u porodici kao kategorija korisnika/ce socijalne zaštite prepoznata je samo u četiri kantona, a jedan od njih je Kanton Sarajevo.

Neke specijalizirane usluge pružaju vladine (poput hitne medicinske pomoći, psihološkog savjetovaništa, itd.), a neke nevladine organizacije (usluge smještaja žrtava u sklonište, vođenje telefonske linije za pomoć žrtvama). Neke usluge, poput besplatne pravne pomoći/pravnog savjetovaništa, pružaju i vladine i NVO.

⁴⁵ Ekspoze i načela djelovanja Vlade Kantona Sarajevo 2020–2022. Sarajevo, 03.03.2020.godine.

⁴⁶ Stavovi 131–132 Ekspanatornog memoranduma.

Specijalizirane usluge kao što su skloništa odnosno siguran smještaj i SOS telefon, obezbjeđuju nevladine organizacije, u konkretnom slučaju Fondacija lokalne demokratije.

Žrtve nasilja se za medicinsku pomoć obraćaju nadležnim ustanovama primarne, sekundarne i tercijarne zdravstvene zaštite, u skladu sa zakonskim okvirom pružanja zdravstvene zaštite koji je reguliran na nivou entiteta u Federacije BiH. Na nivou Kantona Sarajevo i dijelom Federacije, odvija se i finansiranje rada zdravstvenih ustanova, te pružanje zdravstvene zaštite stanovništvu (bolnice, hitna medicinska pomoć).

U slučaju da se žrtvi nasilja u porodici na nivou primarne zdravstvene zaštite ne može pružiti adekvatna i blagovremena zdravstvena zaštita, Dom zdravlja Kantona Sarajevo, putem svojih službi, upućuje tu žrtvu u odgovarajuću zdravstvenu ustanovu, odnosno odgovarajućem specijalisti u zdravstvenu ustanovu na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite, ili, izuzetno, u zdravstvenu ustanovu na tercijarnom nivou zdravstvene zaštite, radi pregleda, liječenja i davanja odgovarajućeg mišljenja i uputstva za dalje liječenje na nivou primarne zdravstvene zaštite

U slučajevima hitne intervencije pri prijavi nasilja i reagiranja nadležnih policijskih službenika koji dovode žrtvu na medicinske preglede i konstatiranje povreda, radi daljnjeg toka procesuiranja slučaja nasilja u porodici žrtve se uobičajeno upućuju u Hitnu pomoć ili Urgentne centre klinika.

Psihosocijalna pomoć se pruža od strane: centara za mentalno zdravlje koji osiguravaju specijalističko-konsultativnu zdravstvenu zaštitu pružajući sljedeće: psiho-socijalnu pomoć ratom traumatiziranih osoba, pojedinačnu i grupnu psihoterapiju kod psihotraumatiziranih osoba, psiho-socijalnu pomoć ugroženim licima, psihološku dijagnostiku, kućne posjete po potrebi, pomoć porodici, konsultativno-specijalističke preglede iz psihijatrije, intervencije u krizi.

Od strane nevladinih organizacija koje vode psihološka savjetovaništa (u sklopu rada sigurnih kuća za žene i djecu žrtve nasilja u porodici, ali i dnevnog psihološkog savjetovanja), takodze se pruža psihosocijalna pomoć. Ove usluge podrške se većinski finansiraju pomoću donatorskih sredstava i sredstava za rad sigurnih kuća, čije finansiranje je ranije objašnjeno.

Prikupljanje forenzičkih medicinskih dokaza u slučajevima počinjenih krivičnih djela silovanja i seksualnog zlostavljanja uređeno je krivičnim zakonodavstvom, u smislu postupanja nadležnih organa u predistražnim i istražnim radnjama.

S ciljem hitnog pristupa uslugama zdravstvene i socijalne zaštite, te prikupljanja dokaza o učinjenom krivičnom djelu nasilja nad djecom i procesuiranja počinitelaca nasilja nad djecom, u Kantonu Sarajevo su doneseni : Protokol o saradnji i postupanju u slučajevima protiv pravnog ponašanja na štetu djece u Kantonu Sarajevo i Protokol o saradnji u prevenciji prosjačenja, skitnje i nelegalne ulične prodaje na području Kantona Sarajevo. Navedenim protokolima definisane su obaveze i način saradnje potpisnica predmetnih protokola (MUP KS, Ministarstvo obrazovanja KS, Ministarstvo pravde i uprave KS, Ministarstvo za rad socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS, Kantonalno tužilaštvo i Kantonalni Sud)

Oblast besplatne pravne pomoći uređena je zakonima na nivou kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine. Besplatna pravna pomoć postoji u Kantonu Sarajevo i pružaju je vladine i nevladine organizacije. Više o tome u članu 57. Usluge su sve besplatne za žrtve nasilja u porodici, a finansiraju se iz sredstava institucija i stranih donatora (koje obezbijede NVO prateći međunarodne standarde).

Nema zvaničnog sistema akreditacije za sve ove usluge.

Član 23. - Sigurne kuće

Članice će preduzeti sve neophodne zakonodavne i druge mjere kako bi omogućile otvaranje odgovarajućih, lako dostupnih sigurnih kuća u dovoljnom broju za siguran smještaj i proaktivnu pomoć žrtvama nasilja, posebno ženama i njihovoj djeci.

Svrha sigurnih kuća je da osiguraju direktni i najbolji cjelodnevni pristup sigurnom smještaju za žrtve, naročito žene i djecu, kada više nisu sigurni u svome domu. Isključivo privremeno zbrinjavanje ili opća sigurna kuća kao ona za beskućnike nije dovoljna i neće osigurati potrebnu pomoć ili osnaživanje. Žrtve se suočavaju s različitim, međusobno povezanim problemima koji su nerijetko povezani sa zdravljem, sigurnošću, finansijskom situacijom i dobrobiti njihove djece. Specijalizirane sigurne kuće za žene najbolje su opremljene za rješavanje ovih problema, zbog toga što njihove funkcije nadilaze osiguravanje sigurnog smještaja. One osiguravaju ženama i njihovoj djeci podršku, omogućuju im da se bore sa svojim traumatičnim iskustvima, napuste nasilne veze, ponovno steknu samopouzdanje i postave temelje za neovisan život po vlastitom izboru. Nadalje, sigurne kuće za žene igraju centralnu ulogu u umrežavanju, međuresornoj suradnji i podizanju svijesti u svojim zajednicama.

Da bi funkcionirale, sigurne kuće moraju primjenjivati određeni skup standarda.

Specifični standardi u pogledu funkcioniranja sigurnih kuća *podrazumijevaju sljedeće:*

- zgrada sigurne kuće treba da zadovolji tehničke standarde sigurnosti, uključujući i efikasnu suradnju u zaštiti s policijom;
- usluge podrške u skloništima trebaju pružati žene;
- sigurnost smještenih osoba treba da bude osigurana kroz tajne lokacije sigurnih kuća i/ili kroz adekvatne sigurnosne mjere i nadzor (željeni standard je da u slučajevima gdje postoji mogućnost posjete, postoji pravilo o ulasku gostiju, koje treba upoznati s principom povjerljivosti);
- ukoliko nema dovoljno mjesta ili dostupnih usluga, sklonište treba da asistira u pronalaženju odgovarajućeg, sigurnog alternativnog smještaja (željeni standard je da bude procijenjeno da li alternativni smještaj ispunjava uvjete sigurnosti i povjerljivosti);
- odbijanje pružanja usluga ili ponovnog prijema može se desiti samo u slučajevima ozbiljnih kršenja pravila ili zbog sigurnosti žena i djece;
- usluge podrške treba da budu dostupne dokle god ih korisnici trebaju;
- broj osoblja treba da bude proporcionalan potrebama trenutnih korisnica i djece;
- razviti oblik krizne podrške i plan zbrinjavanja za svaku korisnicu (željeni standard je da sigurne kuće korisnicama osiguraju informacije o pravima i obavezama, zajedno s principom povjerljivosti u roku od 24 sata od prijema. Pravila treba da budu predstavljena uz podršku i razumijevanje);
- procjena potreba treba da bude završena u roku od tri do sedam dana od prijema. Ovo uključuje:
 - procjenu zdravstvenih/medicinskih potreba
 - djecu
 - stanovanje
 - pravne opcije

- finansijsku podršku i opcije
- treninge, zapošljavanje i edukaciju (željeni standard je da bude osigurana specijalistička usluga prijema za žene ovisnice);
- sigurne kuće treba da budu u mogućnosti da pruže ili da upute korisnice na pravno savjetovanje, zastupanje, pratnju i druge usluge podrške;
- pružanje asistencije radi ekonomskog osnaživanja korisnica;
- potrebno je da imaju najmanje jednog kvalificiranoga dječijeg socijalnog radnika (željeni standard je da bude uposlen jedan dječiji socijalni radnik na desetero djece, da postoje sigurni prostori za igru, izleti i aktivnosti, dječija zaštita);
- sigurne kuće će oblikovati i promovirati poštovanje i nenasilje u svim interakcijama, uključujući ono između odraslih i djece;
- u slučajevima kada je smještaj nedostupan zbog dobi muškog djeteta u pratnji, sklonište će asistirati u pronalaženju alternativnog sigurnog mjesta za porodicu (željeni standard je da bude procijenjeno da li alternativni smještaj ispunjava uvjete sigurnosti i povjerljivosti);
- sigurne kuće će omogućiti djeci nastavak njihovog obrazovanja (željeni standard je da postoje potpisani protokoli s lokalnim školama, te da imaju prostor za adolescente i njihove školske obaveze);
- korisnice trebaju imati pristup telefonu;
- osoblje i okolina trebaju poštovati kulturalne razlike (željeni standard je da zajedničke prostorije budu dostupne ženama s invaliditetom);
- trening za volontere i osoblje u skloništima treba da traje najmanje 30 sati i treba da osigura sljedeće:
 - rodno zasnovanu analizu nasilja nad ženama
 - komunikacijske i tehnike intervjuiranja
 - povjerljivost
 - zaštitu djece
 - pristup uslugama prevođenja i pristup uslugama za osobe s invaliditetom
 - načini upućivanja na relevantne službe
 - informacije o traumi, suočavanju i preživljavanju
 - procjenu rizika
 - nediskriminaciju i različitosti
 - osnaživanje (željeni standard je da osoblje bude educirano kako da komunicira na znakovnom jeziku. Informacije i savjetovanje treba da budu osigurani na nekoliko jezika imajući u vidu okolinu u kojoj sklonište pruža usluge. Osoblje bi trebalo biti educirano o osnovama imigracijskog prava)
- mogućnost preseljenja i follow-up usluge trebaju biti dostupne bivšim korisnicama i njihovoj djeci.⁴⁷

U skladu s Istanbulskom konvencijom

Istanbulska konvencija je preporučila i minimalne standarde za servis- sigurne kuće: da su odgovarajuće; sva skloništa bi trebala da primjenjuju jedinstven set standarda; mjere podrške, osoblja, prostornih kapaciteta i opreme u cilju stvaranja odgovarajućih uvjeta za korisnice, koji će osigurati odgovarajuću podršku, zaštitu i rehabilitaciju ženama žrtvama nasilja;

⁴⁷ Kelly, L. i Dubois, L., Combating violence against women: minimum standards for support services. Strasbourg: Directorate General of Human Rights and Legal Affairs Council of Europe, 2008. Dostupno na: [http://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF\(2007\)Study%20rev.en.pdf](http://www.coe.int/t/dg2/equality/domesticviolencecampaign/Source/EG-VAW-CONF(2007)Study%20rev.en.pdf) (stranica posjećena 5. 12. 2015).

prilagođene potrebama specifičnih grupe žena (mlade žene, žene migranti i žene s posebnim potrebama); da ih ima u dovoljnom broju i da su lako dostupne - da budu geografski dobro raspoređene, te na taj način dostupne i ženama iz ruralnih dijelova zemlje. Pod dostupnošću se podrazumjeva i otklanjanje fizičkih i socijalnih prepreka za korišćenje usluga u vezi sa invaliditetom, uzrastom, spolom, kulturnom ili drugom pripadnošću; da obezbjeđuju siguran smještaj- da bi ispunila svoj primarni zadatak obezbjeđivanja sigurnosti i zaštite žena i djece, neophodno je da sigurne kuće uspostave bezbjednosne mere u cilju osiguranja bezbjednosti korisnica/osoblja; zgrada sigurne kuće treba da zadovolji tehničke standarde sigurnosti uključujući i efikasnu suradnju sa policijom; da obezbjeđuju proaktivnu pomoć žrtvama nasilja.

Pregled stanja u Kantonu Sarajevo

Osnivanje

Sigurne kuće, kao specijalizirana usluga podrške za žene i djecu žrtve nasilja u porodici, obezbjeđuju sklonište za osobe izložene akutnom nasilju i predstavljaju neophodan mehanizam u sistemu zaštite od nasilja. U mnogim zemljama članicama Vijeća Evrope, pa tako i u Bosni i Hercegovini, veliku većinu usluga za žrtve porodičnog nasilja, te usluga za žrtve drugih raznih oblika nasilja nad ženama, pružaju nevladine organizacije odnosno organizacije civilnog društva.⁴⁸ Sve sigurne kuće u Bosni i Hercegovini su osnovale i vode nevladine organizacije. Tako je u Kantonu Sarajevu NVO „Fondacija lokalne demokratije“ osnovala Sigurnu kuću u oktobru 2000. godine.

Dostupnost i kapaciteti

Ukupni smještajni kapacitet Sigurne kuće koju vodi NVO Fondacija lokalne demokratije je 35 mjesta, od čega 25 mjesta za korisnice (10 žena i 15-ero djece) u Sigurnoj kući i 10 mjesta u Skloništu za djevojke žrtve nasilja u porodici, incesta, seksualnog zlostavljanja i nasilja od strane drugih osoba, a koje se odnosi na zaštitu djevojaka starosne dobi između 12 i 18 godina.

Finansiranje

Sigurna kuća Fondacije lokalne demokratije u Sarajevu je prva sigurna kuća za žrtve nasilja u porodici u Bosni i Hercegovini koja je finansijski podržana i iz javnih budžeta - Vlade Kantona Sarajevo.

Od 2001. godine, sa Ministarstvom za rad, socijalnu politiku, izbjeglice i raseljena lica Kantona Sarajevo i JU Kantonalnim Centrom za socijalni rad potpisan je Ugovor o sufinansiranju troškova boravka sa Fondacijom lokalne demokratije. Učešće u sufinansiranju se u toku godina povećalo i sada iznosi oko 65% ukupne finansijske pokrivenosti troškova smještaja i rada sa korisnicama.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike u posljednjih nekoliko godina izdvaja godišnje 160.000 do 250.000 KM koje dodjeljuje na osnovu Javnog poziva za implementaciju Programa - Tekući transferi neprofitnim organizacijama - Provedba Zakona o zaštiti od nasilja u porodici s ciljem poboljšanja uvjeta za privremeni smještaj žrtava nasilja u porodici smještenih u sigurnu kuću, a sredstva su namijenjena za 5 sigurnih kuća u FBiH. Federalno ministarstvo ne finansira troškove stručnog osoblja koje pruža podršku žrtvama u sigurnim kućama, a dodjeljena sredstva su nedostatna i nakon raspodjele, udio ovih sredstava u

⁴⁸ U članu 9. Nevladine organizacije i civilno društvo Istanbulska konvencija preporučuje „Članice će prepoznati, podsticati i podržavati, na svim nivoima, rad nevladinih organizacija i organizacija civilnog društva u borbi protiv nasilja nad ženama i uspostaviti djelotvornu suradnju s ovim organizacijama“.

budžetima Sigurnih kuća kreće se između 5% i 10%. U slučaju Sigurne kuće u Sarajevu, kao Sigurne kuće sa najvećim kapacitetom u čitavoj Bosni i Hercegovini taj postotak iznosi oko 7%.

Način smještaja

Prijem u Sigurnu kuću vrši se po preporuci centra za socijalni rad i policijskih uprava, a na osnovu potpisanih protokola o postupanju sa žrtvama nasilja u porodici između Ministarstva za rad, socijalnu politiku, izbjeglice i raseljena lica Kantona Sarajevo, Ministarstva za unutrašnje poslove Kantona Sarajevo i Fondacije lokalne demokratije. U periodu 2000-2020. godine (zaključno sa 28.05.2020.) ukupno je 2002 korisnica/ka koristilo usluge Sigurne kuće i Skloništa za djevojke.

Standardi za funkcioniranje

Da su odgovarajuće

Svrha skloništa je pružiti direktan, kontinuirani pristup sigurnom smještaju za žrtve, naročito žene i djecu, kada više nisu sigurni u svome domu. Specifične grupe žena imaju specifične potrebe, kao što su mlade žene, i žene sa posebnim potrebama.

Sigurna kuća u Sarajevu koju vodi FLD pruža kontinuiran i siguran pristup i smještaj. Otvorena je za prijem 24 sata, svih sedam dana u sedmici. Specifične potrebe ženi sa posebnim potrebama nije u mogućnosti pružiti, jer prostor nije prilagođen invalidnim osobama.

Siguran smještaj

U akutnoj fazi nasilja u porodici žrtve se fizički sklanjaju od počinioca kako bi bile zaštićene od daljnjeg nasilja. Zbrinjavanjem žrtve u sigurnu kuću obezbjeđuje se njena fizička zaštita i sigurnost.

Tehnička sigurnost objekta sigurne kuće kao i efikasne suradnje s policijom je od ključnog značaja za siguran boravak žena i djece žrtva nasilja u porodici u sigurnim kućama, kao i osoblja koje im pruža podršku, kako počinitelj nasilja ne bi ugrozio njihovu sigurnost.

FLD je uspostavila određene tehničke standarde sigurnosti, tajnost lokacije zgrade, kao i efikasnu suradnju s policijom putem protokola sa njima, ali i protokola o multidisciplinarnoj suradnji (koordinacionih tijela) kojima su precizirani načini pružanja zaštite. Policija efikasno djeluje na zaštiti žrtava, kako prilikom prijave nasilja, tako i na pružanju podrške sigurnoj kući. Po pozivu iz sigurne kuće, u slučajevima uznemiravanja od strane nasilnika, policija hitno intervenira, na što ukazuju izvještaji iz policijskih uprava i sigurnih kuća.⁴⁹ Ovaj standard je uspostavljen u praksi kroz rad na zaštiti kako korisnica tako i osoblja koje radi u sigurnoj kući.

Proaktivna pomoć žrtvama nasilja u porodici

Minimalni standardi koje preporučuje Istanbulska konvencija za specijalizirani servis sigurne kuće preporučuju da se svim žrtvama nasilja u porodici koje budu smještene u sigurne kuće pruži proaktivna pomoć. Preporuka Konvencije je da sigurne kuće trebaju biti u mogućnosti da pruže ili da upute korisnice na pravno savjetovanje, zastupanje, pratnju i druge usluge podrške, te da pruže asistenciju radi ekonomskog osnaživanja korisnica.⁵⁰

⁴⁹ Strategija za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici od 2013-2017. FBIH; izvještaji NVO.

⁵⁰ Specifični standardi koje preporučuje Studija Vijeća Evrope.

Osnovna namjena Sigurne kuće je realizacija posebne mjere podrške za žene i djecu koji su preživjeli nasilje u porodici u trenucima akutnog nasilja u tranzicijskom periodu, od napuštanja nasilničkog okruženja do otpočinjanja novog života kroz njihovu rehabilitaciju i resocijalizaciju.

U okviru rada sigurne kuće koju vodi FLD, a od strane multidisciplinarnog tima - stručnog osoblja, pruža se psihosocijalna pomoć i podrška, uključivanje u psihoterapijski tretman, medicinska pomoć u suradnji sa nadležnim zdravstvenim institucijama i pratnje pri obavljanju specijalističkih pregleda, podrška u rehabilitaciji i resocijalizaciji, te podrška u pronalasku izlazne strategije, u suradnji sa nadležnim centrima za socijalni rad, za svaku od korisnica smještenih u sigurnu kuću.

Pored toga, pruža se i besplatna pravna pomoć za korisnice sigurne kuće kao i različiti vidovi informacija, kako samostalno tako i putem usluge besplatne pravne pomoći formiranog Centra za žene Fondacije lokalne demokratije. Uspostavljena je i suradnja s drugim organizacijama i različitim institucijama sistema.

Usluge koje sigurna kuća pruža svojim korisnicama su besplatne za žrtve nasilja.

U smislu ekonomskog osnaživanja, u okviru sigurne kuća formirani su programi pomoći kojima se osigurava pomoć korisnicama u pronalasku posla ili posebne mjere u cilju očuvanja postojećeg posla i sl. Programi ekonomskog osnaživanja realiziraju se i kroz dodatne projektne aktivnosti nevladine organizacije poput Centra za žene⁵¹ putem kojeg se korisnicama pružaju usluge posredovanja u zapošljavanju, edukacija, prekvalifikacija itd. Ove usluge su finansirane uglavnom iz donatorskih sredstava koje obezbjeđuje FLD.

Pregled uporednih troškova Kantonalne javne ustanove Dom za djecu bez roditeljskog stranja Bjelave i Sigurne kuće u Sarajevu koju vodi Fondacija lokalne demokartije, u Prilogu br 3 – P3

Član 24. - SOS telefoni

Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere za uspostavljanje 24-satne besplatne SOS telefonske linije koja pokriva cijelu zemlju, radi davanja savjeta pozivateljima, povjerljivo odnosno čuvajući njihovu anonimnost, u vezi sa svim vidovima nasilja obuhvaćenih ovom konvencijom.

Jedan od najvažnijih načina omogućavanja žrtvama da nađu pomoć i podršku jesu linije za pomoć. Ovaj član podrazumijeva obavezu uspostavljanja nacionalnih telefonskih linija za pomoć koje su besplatne i dostupne 24 sata na dan. Mnoge žrtve se nađu u poziciji da su bez novaca ili dokumenata, te je jako važno da se osigura besplatan poziv linije za pomoć.

Specifični standardi u pogledu uspostavljanja i funkcioniranja SOS telefonskih linija podrazumijevaju sljedeće:

⁵¹ Centar za žene – Fondacija lokalne demokratije formirala je Centar 2012. godine s ciljem da djeluje u pravcu ekonomskog osnaživanja žena žrtava nasilja u porodici.

- Države članice su dužne osigurati zakonodavne ili druge mjere za osnivanje stalno otvorenih besplatnih telefonskih linija (SOS telefonske linije) koje pokrivaju područje cijele države.
- SOS telefonska linija treba da osigura savjete pozivateljima, povjerljivo i uz dužno poštovanje njihove anonimnosti u vezi sa svim oblicima nasilja.
- SOS telefonske linije trebaju biti dostupne 24 sata na dan, sedam dana u sedmici (24/7).
- Države članice trebaju uspostaviti najmanje jednu besplatnu nacionalnu liniju za pomoć koja pokriva sve oblike nasilja i cijelu teritoriju države članice i pruža podršku u kriznim situacijama na svim relevantnim jezicima. Ovaj standard u pogledu jezika na kojem informacije treba da budu dostupne ne postavlja se kao imperativ, već kao preporučena mogućnost, ali se u svakom slučaju zahtijeva da države uspostave ovakvu vrstu telefonske linije na cijeloj teritoriji i da distribuiraju informacije na jezicima koji su u upotrebi u državi.
- Pružanje podrške i aktivno poticanje i podupiranje rada nevladinih organizacija koje su uspostavile SOS telefone naročito kroz priznavanje rada ovakvih organizacija od strane države članice.

Pregled stanja u Kantonu Sarajevo

U Bosni i Hercegovini nema državnog jedinstvenog broja SOS telefona. SOS telefoni su uspostavljeni na nivou entiteta, zahvaljujući suradnji nevladinih organizacija i entitetskih Gender centara, a na osnovu potpisanih Memoranduma o suradnji koji reguliraju način funkcioniranja SOS linija. U FBiH je 2008. godine uspostavljen jedinstven SOS broj (1265) na inicijativu Gender centra Federacije BiH na način da pokriva cijelu Federaciju BiH.

Kada je u pitanju Kanton Sarajevo, FLD je, nakon edukacija operaterki, potpisala protokole o postupanju sa policijom i centrima za socijalni rad prije nego je otvorila prvi SOS telefon u Kantonu Sarajevo 2004. godine (033 222 000), telefon koji od početka (pa i danas) radio 24 sata, 7 dana u sedmici. Upravo ovaj stručan i efikasan rad NVO koje su otvarale i vodile ove linije olakšao je uspostavljanje, ali i funkcioniranje jedinstvenih entitetskih SOS brojeva.

Operaterke, angažirane za rad na SOS telefonu, obučene su za pružanje psihološke podrške i pružanje neophodnih informacija. Preko SOS telefonske linije, žrtve nasilja mogu izvršiti prijavu nasilja, dobiti uputu kako da postupe i da se zaštite, a u slučajevima akutnog nasilja ili nasilja koje se dešava u vrijeme poziva odmah se obavještava nadležna policijska stanica i centar za socijalni rad.

Bitna karakteristika ovih telefonskih linija ogleda se kroz garantiranje i osiguravanje povjerljivosti podataka i informacija koje žrtve učine dostupnim operaterkama. Također, pozivi mogu biti anonimni i neotkrivanje ličnih podataka nije prepreka za dobijanje pomoći kroz uslugu.

Pozivi na SOS telefone evidentiraju se od strane FLD na način da ih obrađuje u statističkom smislu, te analizira s obzirom na prirodu informacije. Tako se informacije razvrstavaju u odnosu na oblast iz koje su tražene npr. zaštita od nasilja u porodici, seksualno nasilje, pravna pomoć i sl. Sve NVO, pa i FLD koja u KS vodi SOS liniju, većinski dio sredstava za rad ove linije osiguravaju iz donatorskih sredstava, što predstavlja nestabilan i nesiguran izvor

sredstava.⁵² Time je jasno da ne postoji osiguran mehanizam održivosti SOS linije u Kantonu Sarajevo (kao ni u BiH).

U skladu sa dostupnim podacima, standardi propisani Istanbulskom konvencijom mahom su ispunjeni jer postoji SOS linija koju još od 2004. godine vodi FLD.

Član 25. - Podrška za žrtve seksualnog nasilja

Članice će preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi omogućile otvaranje odgovarajućih, dovoljno velikog broja lako dostupnih kriznih centara za slučajeve silovanja, odnosno centara za žrtve seksualnog nasilja koji žrtvama osiguravaju usluge ljekarskog i forenzičkog pregleda, podršku u slučaju traume i savjetovanje.

Istanbulska Konvencija u članu 25. obrazlaže pojmove za usluge podrške za žrtve seksualnog nasilja⁵³ te normira da će članice preduzeti neophodne zakonodavne odnosno druge mjere kako bi omogućile otvaranje odgovarajućih, dovoljno velikog broja lako dostupnih kriznih centara za slučajeve silovanja, odnosno centara za žrtve seksualnog nasilja koji žrtvama osiguravaju usluge ljekarskog i forenzičkog pregleda, podršku u slučaju traume i savjetovanje. Standardi koji bi se trebali poštovati su: dovoljan broj lako dostupnih kriznih centara za slučajeve silovanja, odnosno centara za žrtve seksualnog nasilja (preporuka je da jedan takav centar treba da postoji na 200.000 stanovnika)⁵⁴, te da se žrtvama osiguravaju usluge ljekarskog i forenzičkog pregleda/njege, podrška u slučaju traume i savjetovanje.

Pregled stanja u Kantonu Sarajevo

Centri za žrtve seksualnog nasilja mogu biti specijalizirani za direktnu medicinsku njegu, forenzičku praksu visokog kvaliteta i intervencije u kriznim situacijama. Forenzički pregled je izuzetno bitan bez obzira na to da li će slučaj biti prijavljen policiji ili ne, jer odluka o prijavi silovanja može biti donijeta i kasnije, te je shodno tome uzimanje i čuvanje uzoraka ključno. Iz tog razloga ovakvi krizni centri mogu/trebaju biti smješteni u okviru bolnice ili ustanove koja pruža ljekarske preglede u slučajevima neposredno nakon seksualnog zlostavljanja i koje onda upućuju žrtve u specijalizirane organizacije koje će im pružiti daljne odgovarajuće usluge i potrebnu njegu kako je i predviđeno članom 25. U BiH nema uspostavljenih kriznih centara za slučajeve silovanja, odnosno centara za žrtve seksualnog nasilja koji žrtvama osiguravaju usluge ljekarskog i forenzičkog pregleda, podršku u slučaju traume i savjetovanje.

Praksa je da se vrši redovan medicinski pregled u zdravstvenim ustanovama ili se ovaj vid podrške ostvaruje u sigurnim kućama u slučaju prijema, kao i za sve ostale korisnike.

Član 57. - Pravna pomoć

Članice će osigurati pravo na pravni savjet i besplatnu pravnu pomoć žrtvama pod uvjetima koje propisuje njihovo nacionalno zakonodavstvo.

⁵² Zadnju finansijsku podršku radu na SOS liniji NVO Lara iz Bijeljine je primila 2009. godine u iznosu od oko 4.000 KM (izvor NVO Lara iz Bijeljine).

⁵³ Važno je naglasiti da je članicama ostavljena alternativa, ali ne i obaveza da otvore oba tipa ovih centara.

⁵⁴ Finalni izvještaj o aktivnostima Radne grupe Savjeta Evrope za borbu protiv nasilja nad ženama uključujući porodično nasilje (EG-TFV (2008)6).

Mnogim žrtvama nasilja nad ženama i nasilja u porodici potrebna je pomoć pravnog savjetnika kako bi mogle na zadovoljavajući način iskoristiti svoja prava. Često imaju ograničenja u pristupu pravnoj pomoći kako zbog visokih troškova koje pristup pravdi može da iziskuje tako i zbog nerazumijevanja pravosudnih i administrativnih procedura. Stoga im se mora obezbijediti pravo na pravnu pomoć i besplatnu pravnu pomoć pod uvjetima koje propisuje država/entitet/kanton.

Pregled stanja u Kantonu Sarajevo

Kantonalni zavod za pružanje besplatne pravne pomoći (u daljem tekstu: Zavod) osnovan je donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o organizaciji i djelokrugu organa uprave i upravnih organizacija Kantona Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 30/11), kao samostalna upravna organizacija Kantona Sarajevo, te je utvrđen djelokrug rada i početak rada Zavoda. Donošenjem Zakona o pružanju besplatne pravne pomoći ("Službene novine Kantona Sarajevo", broj: 1/12) stvoren je pravni okvir i regulirani su oblici ostvarivanja besplatne pravne pomoći, korisnici besplatne pravne pomoći, postupci u kojima se pruža besplatna pravna pomoć, postupak u ostvarivanju prava na besplatnu pravnu pomoć i druga pitanja od značaja za rad Zavoda u pružanju besplatne pravne pomoći. Zavod je počeo sa radom dana 20.06.2013. godine.

Zavod za pružanje besplatne pravnu pomoć osigurava pružanje besplatne pravne pomoći u skladu sa Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći Kantona Sarajevo.

Zakonom o pružanju besplatne pravne pomoći Kantona Sarajevo⁵⁵ predviđeno je da pravo na besplatnu pravnu pomoć imaju žrtve nasilja u porodici ili nasilja na osnovu spola, a koja se ostvaruje od strane Zavoda za besplatnu pravnu pomoć Kantona Sarajevo koji se finansira iz budžeta Kantona Sarajevo.

Izmjenama i dopunama zakona o besplatnoj pravnoj pomoći 2017. godine proširen je krug korisnika besplatne pravne pomoći, te su žrtve seksualnog nasilja tokom oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini uvrštene kao korisnice.

Zakonodavstvo o besplatnoj pravnoj pomoći u BiH ne priznaje advokatske komore kao pružatelje besplatne pravne pomoći. Međutim, kodeksi advokatskih komora u oba entiteta podrazumijevaju da će članovi komore pružati pravnu pomoć.⁵⁶ Unatoč toj činjenici, ova usluga se u praksi ne nudi jer advokatske komore nisu zastupljene u javnosti, a građani ne znaju da advokatske komore nude takve usluge.

Besplatna pravna pomoć se također pruža od strane NVO (udruženja i fondacija) registriranih za pružanje besplatne pravne pomoći, a koje se finansiraju iz projekata.

U Kantonu Sarajevo Fondacija lokalne demokratije je jedina specijalizirana organizacija koja pruža pomoć isključivo žrtvama nasilja na osnovu spola (za žrtve porodičnog nasilja i žrtve nasilja tokom rata u BiH), te samohranim majkama.

FLD pruža ovu podršku od 2010. godine. U okviru Centra za žene važna podrška za žrtve kroz ovu uslugu je da, osim pravnih savjeta i pisanje pismena, pravnici FLD zastupaju i

⁵⁵ "Službene novine Kantona Sarajevo" br. 30/11.

⁵⁶ Kodeks advokatske etike advokata Federacije Bosne i Hercegovine, moguće pristupiti online: http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/NTCdocument/Code_of_Ethics_Bar_A27_1292580820.pdf.

stranke na sudu. Ovakav vid podrške u Kantonu Sarajevo se pokazao kao svrsishodan i potreban, jer veliki broj žrtava nije dovoljno pravno pismen, ne poznaje svoja prava i poseban problem imaju u suočavanju sa nasilnikom na sudskim procesima.

Radi funkcioniranja Centra i u okviru njega, besplatna pravna pomoć u potpunosti se finansira projektno kroz donatorska sredstva.

Lista mapiranih pružatelja besplatne pravne pomoći u Kantonu Sarajevo je u prilogu br. 2 – P2

4. PREPORUKE ZA USKLADIVANJE

Kanton Sarajevo i Vlada Kantona Sarajevo, predstavljaju društveno odgovornu zajednicu, koja je ujedno i prva lokalna zajednica u Bosni i Hercegovini koja je prepoznala žrtve nasilja kao socijalnu kategoriju (2002 godine), potpisala prvi protokol o međusobnoj saradnji (2005 godine) i koja prepoznaje rada nevaldinog sektora sufinansirajući dio troškova smještaja žrtava nasilja u porodici u Sigurnu kuću, koju vodi nevladina organizacija.

Opće preporuke

- U cilju sveobuhvatne i koordinirane politike, tj. holistički odgovor na nasilje nad ženama i nasilje u porodici bilo bi neophodno da nadležna ministarstva Kantona Sarajevo uspostave jedinstvenu metodologiju prikupljanja podataka o slučajevima porodičnog nasilja, u skladu sa postojećim zakonskim odredbama. Metodologija prikupljanja podataka i indikatori uključivali bi podatke o vrsti nasilja, profilu počinioca i žrtve i njihovom odnosu, mjerama zaštite i podrške, kaznenoj politici.

Na osnovu podataka i pokazatelja, skupljenih po jedinstvenoj metodologiji, biće moguće izraditi odgovarajuće održive strategije i akcione planove za prevenciju i borbu protiv ovakvih kršenja ljudskih prava.

- Provoditi djelotvorne kampanje podizanja svijesti za prevenciju, prepoznavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo.

Povećati dostupnost informacija o instrumentima zaštite i podrške za žrtve nasilja na način da obrazovne, zdravstvene i ustanove socijalne zaštite, policijske agencije i pravosudne institucije, udruženja građana i nevladine organizacije i mediji osiguravaju vidljivost informacija o dostupnim instrumentima zaštite i podrške za žrtve nasilja (o različitim tipovima raspoloživih usluga podrške i zakonskih mjera, informiranost o tome gdje mogu dobiti koju vrstu pomoći i podrške).

U skladu sa članom 9. Konvencije – Nevladine organizacije i civilno društvo

Neophodno je uključiti NVO koje pružaju specijalizirane usluge kao ravnopravne partnere u međuresornoj suradnji, uz korištenje njihovih stručnih znanja u cilju prevencije i unaprjeđenja zaštite i položaja žrtava nasilja.

- Neophodno je unaprijediti suradnju i raditi na izgradnji dugoročnog partnerskog odnosa između institucija (nadležnih ministarstava, službi, zavoda) Kantona Sarajevo i nevladinih organizacija, posebno onih koji pružaju specijalizirane usluge podrške sa ciljem postizanja održivih rezultata.
- Vlada Kantona Sarajevo bi trebala uzeti u razmatranje donošenje Odluka o utvrđivanju socijalnih usluga koje su neophodne građanima kantona Sarajevo, te uspostaviti kriterije za izbor davaoca usluga na Nivou Kantona.
- Na temelju mapiranja potreba i kriterija za davanje usluga, izvršiti mapiranje nevladinih organizacija u Kantonu Sarajevo, uzimajući u obzir njihove misije i djelokrug rada, te na osnovu toga sačiniti registar nevladinih organizacija koje pružaju specijalizovane usluge podrške na Kantonu Sarajevo.
- Kanton Sarajevo treba poduzeti snažnije mjere za poticanje i podupiranje rada nevladinih organizacija aktivnih u prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici kroz izrađene strateške planove, politike i programe prevencije i alokaciju sredstava na osnovu gender budžetiranja za iste (gender akcioni planovi, akcioni planovi za implementaciju Istanbulske konvencije).
- Prilikom izrade zakonskih propisa, podzakonskih akata i institucionalnih okvira relevantnih za oblast prevencije i zaštite žena žrtava rodno zasnovanog nasilja, u rad i pripremu ovih dokumenta uključiti i nevladine organizacije koje posjeduju specifičnu ekspertizu.

U skladu sa članom 15. Konvencije – Usavršavanje stručnih osoba

Za uposlene u institucijama Kantona Sarajevo (ministarstva, službe, zavodi) kao i stručni kadar iz nevladinih organizacija, neophodno je obezbijediti edukacije i usavršavanje u cilju kontinuiranog usvajanja novih znanja i vještina radi podizanja stručnih kompetencija osoba koje rade na poslovima vezanim uz nasilje u porodici.

- Normirati standarde i postupak akreditacije programa obuke u skladu sa već postojećim potrebama, uzevši u obzir i nove mapirane potrebe.
- Kako bi se obezbijedio kvalitet stručnog usavršavanja, raznovrsnost i dostupnost modela stručnog usavršavanja nužno je posebnim aktom o stručnom usavršavanju definirati sva pitanja od značaja za usavršavanje (modeli usavršavanja, praćenje usavršavanja, sredstva za finansiranje troškova usavršavanja, bodovanje, certificiranje, odsustvo sa radnog mjesta za vrijeme stručnog usavršavanja i sl.).
- Potrebno je odrediti/uspostaviti tijelo nadležno za certifikaciju, organiziranje i realizaciju obaveznih treninga za stručne osobe koje rade u službi prevencije i zaštite žrtava nasilja u porodici.
- Neophodno je napraviti bazu podataka o broju realiziranih edukacija, broju polaznika i organizatorima edukacija namijenjenih za sve stručne osobe u javnim ustanovama, kao i bazu podataka certificiranih NVO za sprovođenje takvih edukacija.

U skladu sa članom 20. Konvencije – Opće usluge podrške

Nadležne kantonalna ministarstva trebaju posvetiti više pažnje promociji specifičnih programa koji su namijenjeni poboljšanju položaja žena i olakšaju pristup žrtvama nasilja u porodici ovim programima. Neophodno je da zakoni o socijalnoj zaštiti, kao i svi drugi zakoni koji predstavljaju osnov za realizaciju prava, posebno, ali ne ograničavajući se na prava na zapošljavanje, stanovanje, brigu o djeci i pristup pravdi, prepoznaju žrtve rodno zasnovanog nasilja kao korisnice prava pri ostvarivanju svih identificiranih potreba. Zatim da na adekvatan način budu uvrštene kao korisnice i subjekti prava u socijalno-ekonomskim politikama koje se kreiraju na lokalnom nivou, te da im se omoguće povlastice i beneficije prilikom, između ostalog, ali ne ograničavajući se na tome, zapošljavanja, stanovanja, brige o djeci i pristupa pravdi.

Socijalna zaštita

U skladu sa Izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti neophodno je donijeti poseban propis kojim će se utvrditi koje osobe se smatraju zlostavljanim, kao i njihova prava, uzimajući u obzir odredbe Istanbulske konvencije.

Prilikom izrade planova rada i formiranja politika socijalne zaštite i donošenja strateških planova (gender akcioni planovi), na općinskim nivoima donijeti politike i programe prevencije i zaštite od nasilja u porodici, uzimajući u obzir odredbe Istanbulske konvencije.

U socijalnim politikama zaštite djece omogućiti im povlastice i beneficije prilikom smještanja djece, koja potiču iz porodica sa iskustvom nasilja, u predškolske ustanove i produženi boravak.

Uložiti napore da se djelatnost sigurne kuće propiše kao djelatnost od javnog interesa.

Potrebno je ustanoviti potrebe i na osnovu njih povećati sredstava za finansiranje socijalnih službi/ustanova koje bi morale raspolagati adekvatnim resursima (dovoljnim brojem kadrova, opremljenost, prevencija profesionalnog sagorijevanja).

Zdravstvena zaštita

Zdravstveni sistem je najčešće mjesto ulaska žrtve nasilja u institucije, te je neophodno definirati i referalni sistem unutar sistema zdravstvene zaštite, s obzirom na široki spektar zdravstvene i medicinske zaštite koja mora biti pružena.

- Uputiti inicijativu za izmjenu Zakona o zdravstvenoj zaštiti FBiH radi usaglašavanja termina „žrtva nasilja u porodici“ i „žrtva nasilja u zajednici“.
- Razmotriti inicijativu za izmjene i dopune Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom sa prijedlogom da se žrtvama nasilja u

porodici prizna pravo na zdravstveno osiguranje kao kategoriji korisnika socijalne zaštite, ukoliko to pravo ne mogu ostvariti po drugom osnovu.

- Institucionalni referalni sistem unutar zdravstvenog sistema postoji, ali ga je potrebno precizno definirati kada se radi o žrtvama nasilja, posebno rodno zasnovanog nasilja, kako bi napravio najmanje štete za pacijenticu (retraumatizacija).
- Provedenim propisima omogućiti da žrtva nasilja treba imati prednost u bilo kojem obliku medicinskog zbrinjavanja, fizičkog ili mentalnog.

Ekonomsko osnaživanje

Potrebno je da se nadležne institucije jasnije povežu kroz svoje programe ekonomskog osnaživanja žena sa sprječavanjem i zaštitom žrtava nasilja u porodici.

- Izvršiti istraživanje potreba žrtava nasilja i mogućnosti tržišta rada
- Kreirati programe prekvalifikacije i dokvalifikacije u skladu sa rezultatima istraživanja
- Mjere podrške zapošljavanja zavoda za zapošljavanje treba uskladiti sa stvarnim potrebama i mogućnostima žrtava nasilja

Obrazovanje

Obrazovnim ustanovama nastavnim planovima i programima moraju imati veći uticaj na promjene u percepciji nasilja kao dopuštenog ili uobičajenog oblika ponašanja u porodici.

- Neophodno je donijeti jedinstvene programe i metodologiju za prevenciju nasilja u porodici u skladu sa nastavnim planovima i programima različitih nivoa obrazovanja (od predškolskog do visokog obrazovanja).
- Ostvariti veću suradnju sa nevladinim organizacijama na lokalnom nivou, posebno u slučaju detekcije slučajeva nasilja u obrazovnim ustanovama.

Olakšano rješavanje stambenog pitanja

Žrtvama nasilja u porodici neophodno je kroz povlastice i beneficije olakšati pristup socijalnom i povlaštenom stanovanju.

- U postojećim zakonskim i podzakonskim aktima na nivou Kantona Sarajevo uvrstiti žrtve nasilja u porodici kao kategoriju.
- Prilikom planiranja i određivanja stambenih jedinica namijenjenih socijalnom stanovanju treba imati u vidu potrebe žrtava rodno zasnovanog nasilja.

U skladu sa članom 22. Konvencije – Specijalizirane usluge podrške

U oblasti pružanja servisa zaštite i podrške ženama žrtvama nasilja u porodici neophodno je uložiti dodatne institucionalne napore kako bi se zadovoljili propisani standardi Konvencije. Sve mjere zaštite i podrške žrtvama trebaju biti zasnovane na razumijevanju rodno-

zasnovanog nasilja iz rodne perspektive, a da pritom budu fokusirane na ljudska prava i bezbjednost žrtve, zatim, treba da počivaju na principu izbjegavanja sekundarne viktimizacije i da budu usmjerene na osnaživanje i ekonomsku nezavisnost žrtava, a pružanje usluga ne smije biti uvjetovano spremnošću žrtve da podnese prijavu ili svjedoči protiv bilo kojeg počinioca.

- Uskladiti relevantno zakonodavstvo Federacije BiH i Kantona Sarajevo s Konvencijom na način da se identificiraju oblici specijaliziranih usluga koje su neophodne za zaštitu žrtava i u skladu s tim uspostaviti provedbene mehanizme za osiguravanje odgovarajućih finansijskih i ljudskih resursa.
- Uraditi analizu specifičnih potreba žrtava nasilja, posebno sa aspekta zaštite od nasilja u porodici, u cilju prilagođavanja usluga podrške njihovim potrebama.
- Kreirati okvirne minimalne standarde na nivou Kantona Sarajevo u radu sa žrtvama nasilja, u suradnji s nevladinim organizacijama, institucijama vlasti i građanima, s obzirom na to da na nacionalnom nivou ne postoje definirani okvirni minimalni standardi, posebno u odnosu na broj, vrstu, organizacione, prostorne i kadrovske kapacitete specijaliziranih servisa usluga.

U skladu sa članom 23. Konvencije – Sigurne kuće

- U budžetu Kantona Sarajevo osigurati Sigurnoj kući u Sarajevu potpuno finansiranje kako bi se mogla pružiti adekvatna zaštita žrtvama nasilja kroz utvrđivanje ekonomske cijene troškova boravka žrtve u Sigurnoj kući
- Dati podršku i u suradnji sa FLD omogućiti Sigurnoj kući pronalaženje novog objekta koji bi ispunjavao sve standarde Istanbulske konvencije, uključujući i prilagođavanje specifičnim potrebama korisnika (osobama sa invaliditetom).
- Ispitati mogućnost od strane nadležnih ministarstava da se programima Fondaciji lokalne demokratije, u zaštiti od nasilja, obezbijedi status programa od javnog interesa za Kanton Sarajevo.
- Neophodno je u Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom normirati potrebu formiranja Mobilnog tima za pružanje podrške žrtvama nasilja po povratku u porodicu ili nakon odluke da izađu iz porodične zajednice u kojoj su živjele sa nasilnikom. Sredstva za finansiranje Mobilnog tima je potrebno obezbijediti u Budžetu Kantona Sarajevo, a Mobilni Tim će činiti predstavnici „Sigurne kuće“ i JU „Kantonalni centar za socijalni rad“,

U skladu sa članom 24. Konvencije – SOS telefonska linija

- Osigurati sredstva za kontinuiran i održiv rad SOS telefona u Kantonu Sarajevo kao specijaliziranog servisa u službi zaštite od nasilja, odnosno obezbijediti sredstva za rad operaterki, čime će se obezbijediti finansijska samoodrživost ovog SOS telefona.

U skladu sa članom 25. Konvencije – Podrška za žrtve seksualnog nasilja

- Neophodno je otvoriti krizni centar za slučajeve silovanja, odnosno centar za žrtve seksualnog nasilja u okviru zdravstvene ustanove sekundarne zdravstvene zaštite.

U skladu sa članom 57. Konvencije – Pravna pomoć

Neophodno je olakšati pristup pravdi žrtvama nasilja u porodici

- Uputiti inicijativu nadležnim ministarstvima za osiguravanje sredstava za sufinansiranje NVO koje su registrirane za pružanje besplatne pravne pomoći specijaliziranim za pružanje besplatne pravne pomoći žrtvama nasilja u porodici.
- Obezbijediti međusobnu suradnju između institucionalnih službi za besplatnu pravnu pomoć i specijaliziranih nevladinih organizacija.
- Neophodno je nastaviti sa aktivnostima podizanja svijesti žrtava nasilja u porodici o garantiranim pravima i dostupnim uslugama besplatne pravne pomoći, sa posebnim akcentom na žrtve rodno zasnovanog nasilja koje su višestruko diskriminirane i pripadaju marginaliziranim grupama (osobe sa invaliditetom, Romkinje, majke djece sa poteškoćama u razvoju).

5. Prilozi

prilog 1 --- Protokol o radu i saradnji Koordinacionog tijela na prevenciji, zaštiti i borbi protiv nasilja u porodici u Kantonu Sarajevo

prilog 2 --- Mapirane ustanove socijalne zaštite u okviru kojih žrtve nasilja u porodici u KS ostvaruju svoja prava

prilog 3 --- Pregled uporednih troškova kantonalne javne ustanove Dom za djecu bez roditeljskog stranja Bjelave i Sigurne kuće u Sarajevu koju vodi Fondacija lokalne demokartije

prilog 4 --- Primjeri dobre prakse evropskih zemalja

